קובץ רס"ו ה'תשע"ט | שנה שישית

קובץ גליונות

פרשת במדבר

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן שר התורה **הגר"ח קניבסקי** שליט"א שכל כולו שקוע בתורה ואינו מבזבז זמן לרגע,
נראה בתמונה מל"ג בעומר האחרון תוך כדי גזיזת ראשם של הילדים שקוע בגמרא,
והמספריים שנמצאות על ידו נשארו ביד מחכות לילד הבא. (באדיבות הצלם שוקי לרר)

מודעה שתלה הגה"צ רבי **שלמה וולבה** זצוק"ל
בישיבתו לקראת חג השבועות

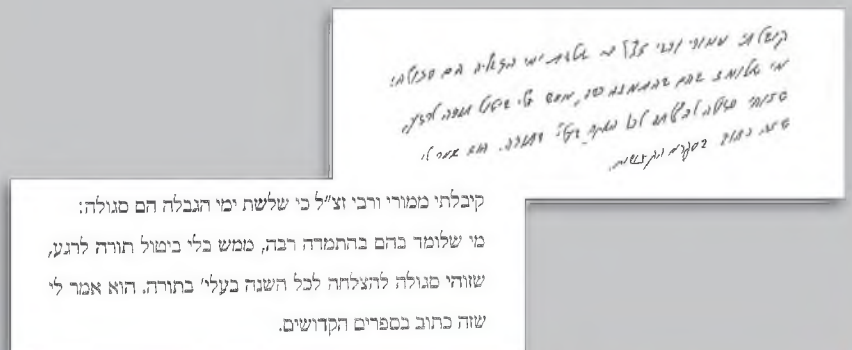

קיבלתי ממורי ורבי זצ"ל כי שלשת ימי הגבלה הם סגולה:
מי שלומד בהם בהתמדה רבה, ממש בלי ביטול תורה לרגע,
שזוכה סגולה להצלחה לכל השנה בעלי' בתורה. הוא אמר לי
שזה כתוב בספרים הקדושים.

ניתן לשלם
גם במכשירי
'קהילות'
ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
המסייעים רבות בהוצאת ובהפצת הקובץ גליונות
לאלפי הלומדים ברחבי הארץ

הר"ר יריב שנהב (מראשוני מפיצי הקובץ) – רחובות – לארוסי הבן

הר"ר שלום לרנר – בלגיה – לארוסי הנכדה הבכורה

יחי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

לכל המצפים
לספר "חסד לאלפים"
ב"ה המהדורה הראשונה אזלה
במהירות עוד לפני שהספקנו
להעביר לכל המוקדים
אנו רוצים להדפיס מהדורה
נוספת בהקדם,
נשמח במי שיוכל
להשתתף בהוצאות
לסבסוד ההדפסה
ניתן להקדיש לע"נ וכד'
ניתן לפנות למס' 053-3145900

		ב' אב	מסעי
		ט' אב	דברים
		ט"ז אב	ואתחנן
ה' סיון	נשא - חג השבועות	**כ"ג אב**	עקב
י"בסיון	בהעלותך	**ל' אב**	ראה
י"ט סיון	שלח	**ז' אלול**	שופטים
כ"ו סיון	קרח	**י"ד אלול**	כי תצא
ג' תמוז	חוקת	**כ"א אלול**	כי תבוא
י' תמוז	בלק	**כ"ח אלול**	נצבים - ראש השנה
י"ז תמוז	פינחס	**ו' תשרי**	וילך - שבת שובה - יו"כ
כ"ד תמוז	מטות	**י"ג תשרי**	האזינו - חג הסוכות

לכל הלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקבצים את יקיריכם
באחת משבתות השנה
ותזכו לחיות שותפים
בזיכוי הרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס:
03-7630585 שלוחה- **486**
קהילות:
073-2757000 שלוחה- **4311**
או בהעברה לבנק: מרכנתיל- 17
סניף: 745
מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו

להחדרת ערכי

היהדות ע.ר.

לחקדשות ע"ג הקובץ
או המעונינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס':053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

גיליון מס' 332 פרשת במדבר (בחו"ל בחוקתי)
תשע"ט שנה שביעית

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה **הגר"ח קניבסקי** שליט"א

גליון זה יו"ל לזכות ידידינו שיראה ברכה והצלחה בכל העניינים

פנינים על הפרשה

ממעלת הייחוס בכלל ישראל

בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקדוש ברוך הוא אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו לה' משפחות עמים כשם שבני מביאין, ויתילדו על משפחותם. **(ילקוט שמעוני)**

יש אנשים שמתכבדים מאד בייחוס שלהם. לאמיתו של דבר, האם יש ראיה בתורה שיחוס זה ענין מסוים?

במשלי כ"ז נאמר "מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו" הרי שנאמר לגביו "אשרי". (והכוונה, שלא כמו פירוש האבן עזרא שם).

יש אומרים כי משמעותו של ייחוס - שהדרך כבר סלולה. כי מי שאין לו ייחוס, עליו לסלול בעצמו את הדרך, משא"כ להיחסן הדרך כבר סלולה, רק שעליו להתאמץ ללכת בה ולא ללכת בצידה.

בגמרא כתוב לא כך. בגמ' נדרים דף פ"ט אמרו מפני מה אין מצוין תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהן, אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להם. רב ששת בריה דרב אידי אומר כדי שלא יתגדרו על הצבור וכו'. אבל בייחוס יש כן משהו וכנ"ל מהפסוק במשלי, אז כיצד מסתדרים שני הדברים? הביאור הוא ששניהם אמת. כי אכן יש מפריעים מיוחדים בבניהן של תלמידי חכמים וכדברי הגמרא בנדרים, אבל אם יתגברו על כך, הייחוס היא מעלה גדולה בשבילם. שילמדו בהתמדה למרות המפריע, וגם יתגברו שלא יתגדרו על הציבור שלא יגיסו דעתן, היינו עניני המידות.

בזימנא חדא, לפני שנכנסנו לשמחת בר מצוה של נער בעל יחוס, שאלתי את רבנו: הנה נער בר המצווה הוא יחסן מופלג כי הוא נכד של מרנן הגר"ש, הגרא"ל, הגרמ"ל. מה לדבר בבר מצוה כזאת? **שינצל את הייחוס ללמוד בהתמדה.**
(כל משאלותיך)

עלי שי"ח

"גלולות 'ריטלין'"

בשבוע אחרון הגיעו בשערי ארץ ישראל עשרות אלפי יהודים מהגולה. שעלו ליום ההילולא של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי במירון. מטבע הדברים, רבים מהם ביקשו גם להיכנס לקודש פנימה, אל מעונו של רבינו שליט"א, הדבר גרם לעומס קל בימים הסמוכים לל"ג בעומר, אך בסייעתא דשמיא הכיל הזמן המועט את המרובה.

*

מטבע הדברים, היהודי שמגיע מהגולה מבקש בשניות הבודדות בהם הוא זוכה להיות במחיצתו של הרב שליט"א, לשאול ולבקש רק על מה שהוא מוכרח.

מעניין מאוד לציין, כי הרבה מהם, ואולי רובם מבקשים על דבר אחד: חינוך הבנים, הצלחת הילדים וטובתם. אלו מבקשים על הבנים שימשיכו ללכת בדרך הישר, ואחרים מבקשים כי ריבוי הפיתויים שבגולה סחף אותם וכי זקוקים לברכה שיחזור לדרך הישר. אלו ואלו מבקשים נחת דקדושא.

*

כמה מהיהודים ביקשו מרבינו עיצה אודות תרופה לשיפור הריכוז והרגעת המרץ, הנקרא 'ריטלין' (Ritalin), גלולות אלו, הידועות בשנים האחרונות כמביאות תועלת גדולה לבעלי מרץ ושובבות, וכן לאלו שצריכים שיפור בריכוז והבנת הנלמד, על פי הידוע יש בזה תועלת אדירה ומחולל פלאים, מאידך, כמו לכל תרופה, גם לזה יש כל מיני תופעות לוואי וכן חסרונות. במאמר קצר זה איננו באים להביע דיעה וגם לא להביע ייעוץ, כי איננו מוסמכים לכך וכי על כל אחד לשאול מומחה המכיר בנפש הילד.

ונביא את דעתו של רבינו שליט"א בנדון: במקרים רבים הוא ממליץ בזה לשמוע לדברי המומחים, כי יש בזה תועלת, אלא שהוא מסייג את הדברים, שדווקא כשבודאי אין עיצה אחרת וכי ניסו את כל האפשרויות.

אחד מאלו שנכנסו השבוע לשאול את רבינו על גלולות ריטלין, התפלא לשמוע את תשובת רבינו, שאמר לו: אגיד לך עיצה בשביל זה. העיצה עבורך והתועלת לילד: תפילה!!! תתפלל חזק ובעזרת ה' הילד לא יצטרך שום דבר.

בברכת שבת שלום
יצחק שולזשטוק

וזכנו לגדל בנים ובני בנים

אי"ה לקראת חג השבועות הבעל"ט, אנו עומדים להוציא "קובץ גליונות" מיוחד ומפואר מכבשונם ותורתם של מרנן גדולי הדור שליט"א וזצוק"ל, בהדורה מורחבת. בעקבות הוצאות הדפוס האדירות נבקש את עזרת הציבור.

כהכרת הטוב מיוחדת, כל מי שיתרום מאה שקלים, נכניס את שמו ובקשתו ביום המסוגל ערב ראש חודש סיון הבעל"ט אצל מרן שליט"א, לברכת נחת רוח מהצאצאים, ושיזכה לגדלם לתורה ולמעשים טובים.

ואי"ה זכות הפצת התורה וברכת מרן שליט"א תעמוד לכל המסייעים לנחת דקדושה והצלחה מכל יוצאי חלציכם.

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', **נשמח לקבל** עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

עלי הדף

בדין לא יהיה בך עקר

בכורות מ"ד ב' אמר ר"ל מאי דכתיב לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך אימתי לא יהיה בך עקר בזמן שבבהמתך פי' שלא תשהה הנקבים ושם בגמ' ב' נקבים יש בו באדם וכו'. ולכא' כ"ז לא שייך רק באיש ולא באשה ואין עלי' איסור משהה נקביה, אבל צ"ע מלישנא דקרא לא יהי' בך עקר ועקרה ולמה כתב כאן עקרה ומשמע דגם באשה שייך עקרות מזה ואסור לה להשהות הנקבים, ואע"ג דקי"ל בשו"ע אה"ע סי' ה' סי"ב דאשה מותרת לשתות עיקרים כדי לסרסה י"ל דכוס עיקרים זה רפואה כזאת שלא מולידים וזה לא אסרו באשה משא"כ משהה נקביו שעושה עצמו עקר באופן ישיר זה יתכן שאסור גם באשה וצ"ע.

(טעמא דקרא ר"פ עקב ודעת נוטה ה"א תשו' ר"מ וע"ש במקורות וביאורים)

מעניני הפרשה

"נבול תבול גם אתה גם העם הזה אשר עמך".

נכנס הרב של העיר... והתאונן, כי עד שהתמנה לרב היה שוקד יומם ולילה על התורה, ועתה הטרדות שלו מרובות עד מאד לפעמים מבוקר עד ערב.

אני נותן לצבור שעה, אתה תיתן את כל לפני הצהרים, ולגבי השעות האחרות הצבור צריך להבין - שגם זה לצורך ולטובת העיר שהרב יהגה בתורה. ולך אני אומר, החפץ חיים מבאר "קבעת עיתים לתורה" פירוש 'קבעת' מלשון גזל צריך לגזול מזמנו לתורה.

על הטרדות שרבים מתדפקים על דלת רבנו, אמרתי קמיה, הנה נאמר בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ אה"ע ח"ד סכ"ו, ועי' טעמא דקרא פ' ואתחנן ד"ה ושננתם) שיש לתת מעשר מהזמן, ולכאורה נראה הדבר כי רבנו נותן הרבה יותר ממעשר.

הגיב רבנו: **אי אפשר לסגור את הדלת ולסלק את האנשים.** (כל משאלותיך)

הערות הקוראים

לכבוד מזכה הרבים ומרביץ תורה בכל קצוי תבל
בגליונו החשוב והנפלא 'דברי שי"ח'
השלו' והברכה וכט"ס

ראשית אבקש להודות למעלתו על הגליון הנפלא שאנו זוכים לקבל ממך מידי שבת בשבתו תמידים כסדרם, כאשר מצודתך פרושה עד לליקווואוד יצ"ו, עיר בני התורה בגלות ארה"ב, שאמנם פיזית רחוקים אנו מרבינו הגדול שליט"א, אך בזכות הגליון הנפלא שלכם, חשים אנו קירבה רבה ומבחינה מסויימת מרגישים כאילו אנו מתגוררים בבני ברק, סמוך ונראה למקום מושב רבינו מרן שר התורה שליט"א.

שנית, על של עתה באתי, בגליון 329, פרשת אמר ע"ט, הבאת סיפור נפלא ממרן שליט"א אודות סנדקאות לילד שנקרא שמו בישראל 'אלימלך', ומרן שליט"א אמר שטעם הדבר שאין לחוש לתת את השם 'אלימלך' על שם 'אלימלך' בעלה של נעמי ואביהם של מחלון וכליון, הוא מחמת שמת ובמיתתו נתכפרו עוונותיו ועל כן אין חשש לתת שם זה לילד.

והנה יסוד זה שיסד רבינו שליט"א שאם מת נתכפרו עוונותיו ואפשר לקרוא בשמו, צ"ב מהא דאיתא בשבת י"ב ב' מימרא בשם 'שבנא איש ירושלים', ואמרו שם בתוס': "ר"ת לא גריס שבנא, דשבנא רשע הוה ולא מסקינן בשמיה, דשם רשעים ירקב... אלא גרס שכנא...". וצריך להבין, שתקופת התלמוד היתה כאלף שנים אחר תקופת חזקיהו, ובוודאי שבנא כבר מת, ואם כן, לכאורה מיתתו כפרה על מעשיו ואפשר לקרוא בשמו, ובכל זאת אומרים התוס' דלא מסקינן בשמו.

והן אמנם אפשר לומר, שאלימלך בעצם טבעו היה צדיק, אלא שנכשל בדבר אחד שיצא מא"י, על כן מיתתו כיפרה לו, ואילו שבנה היה בעל הנאה וכפרש"י, על כן נחשב כרשע שבלא תשובה אין מיתתו מכפרת.

אך מדברי רבינו שאמר שאפשר לקרוא בשמו בגלל שמיתתו כיפרה לו, ולא חילק כנ"ל, משמע שלמד שעצם המיתה מכפרת.

נשמח לקבל ביאור בדברי רבינו אלו.

בברכה מרובה והודיה עצומה
יצחק אריה עפשטיין ליקווואוד עיה"ת יצ"ו

תגובת העורך:

כתב רבינו בספר 'שמות בארץ' לגבי השם אלימלך וז"ל: **"מגדולי הדור היה כמו שאמרו בבא בתרא צ"א א' וכבר נתכפר לו במיתתו ברעב".**

לקוראי הגליון 'דברי שי"ח'

בקשה מאת מערכת 'אלא ארבע אמות' (הנהגות הלכתיות מרבינו הגר"ח שליט"א):

אנו מחפשים תמונה בה נראה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א סנדק בברית מילה, שהוא גם מחזיק את התינוק וגם אומר את הברכות, ונקרא 'סנדק מלא' שידוע בשם הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל שזה עיקר המצוה המושלמת של סנדק (נשמח לקבל תמונות מעניינות ומיוחדות מבריתות במשך השנים). **נודה מאוד למי שיוכל להמציא עבורנו,**

מערכת הספר 'אלא' הנהגות הלכתיות של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א
03-618-9795 באין מענה להשאיר הודעה ונחזור אי"ה.

יפה מראה

פדיון הבן

תַּחַת כָּל בְּכֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ג' מ"א)

מנהג ישראל, ונזכר בפוסקים, כשמקיימים מצות 'פדיון הבן' לתינוק, להלביש אותו בתכשיטי זהב של נשים וכו' לכבוד המצוה, ושיטת רבינו מחודשת בזה מאוד (מובא גם בספר קיצור דיני מילה ופדיון הבן) שלהלביש את התינוק בתכשיטי נשים לא ראוי, כי יש בו חשש של 'לא ילבש גבר שמלת אשה' ורק להניח עליו את התכשיטים בלי להלביש.

© כל הזכויות שמורות

בתמונה: (משנת תשע"ג)
רבינו משתתף במעמד פדיון הבן לנכדו באולמי 'יוגשל' בבני ברק. לצידו עומד הכהן הג"ר מאיר הכהן ז"ל מירושלים, ניתן להבחין היטב כי התינוק נמצא על השולחן, בכלי נאה ומפואר העשוי מכסף, ועליו **מונחים** תכשיטי נשים, לכבודה של מצוה.

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על להצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:
נדרים פלוס 03-7630585 **שלוחה- 1586**
קהילות 073-2757000 **שלוחה- 4310**

ליצירת קשר: ig0533145900@gmail.com
רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק
053-3145900 077-2092005

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

עמל התורה מביא לכל הברכות

בפרשת בחוקתי (ויקרא כו) אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם וגו', ופירש רש"י מהו אם בחוקתי תלכו? שתהיו עמלים בתורה, כלומר, שהדרך לזכות לכל הברכות המובטחות היא על ידי עמלות בתורה, לימוד תורה מתוך עמלות, ועמלות פירושה עם כל הכוחות, לא למעלה מהכוחות שזה יכול להזיק, אבל עם כל הכוחות, זה נקרא עמלים בתורה.

ובזה זוכים לכל הברכות המובטחות בהמשך, תחילה ברכות של עולם הזה ונתתי גשמיכם בעתם וגו' ונתתי שלום בארץ וגו', עד הברכות של ונתתי משכני בתוככם, והתהלכתי בתוככם, ופירש רש"י אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני, רק תהיו יראים ממני, יראת שמים, אבל לא מזדעזעים, עד כדי כך ממש כמו אדם הראשון בגן עדן קודם החטא, כאלו ברכות מובטחות! וההתחלה והשורש לכל זה מתחיל מ"אם בחוקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה.

ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם, פירש רש"י הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, לשמור זה מצוות לא תעשה, ולקיים זה מצוות עשה, וזו דרגה גבוהה ביותר של תורה, הלומד על מנת לעשות (עיין אבות ד, ה), ובזה זוכים לכל הברכות מעולם הזה ועד גן עדן.

רגלי מוליכות אותי לבית המדרש

אבל מה הדרך וכיצד מגיעים לזה, להיות עמלים בתורה עם כוונה לשמור ולעשות ולקיים, הרי זה נגד הטבע, והיאך עושים זאת?

במדרש בתחילת הפרשה (ויקרא רבה לה, א) מביא פסוק בתהלים שדוד המלך אמר "חישבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך", ומפרש המדרש: אמר דוד ריבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב ואשיבה רגלי אל עדותיך, ע"כ.

היינו שדוד המלך היה עושה חשבונות בדרכים להיכן ללכת, לכמה ענייני העולם הזה שהוא צריך לסדר, אך לבסוף הרגליים מעצמם הוליכוהו לבית המדרש, למרות החשבונות שחשב תחילה ללכת לענייני העולם הזה, רגליו הוליכו אותו לבית המדרש, שלא בכוונה.

ויש להבין כיצד יתכן דבר כזה, שהוא עושה חשבונות ויוצא לדרך בשביל מטרה שהוא צריך, ולבסוף הוא הולך לבית המדרש.

הדבקות בתורה – על ידי תשוקה והרגל

ובאור החיים כאן בפירוש הב' כתב בזה: "שהיה דוד חושב לעשות ענייניו, ורגליו מוליכות אותו מעצמם אל בית המדרש **לרוב החפץ והרגילות בדבר**, והוא אומרו אם בחוקתי תלכו, פירוש הליכתכם מעצמה תהיה אחריה, כמאמר דוד, לרוב החשק והרגילות".

והיינו שדבר זה יתכן על ידי "החשק והרגילות", חשק פירושו תשוקה ואהבת התורה, והרגילות זה ההרגל שאדם רגיל ללכת לבית המדרש, ומאחר שזו הדרך שלו שהוא רגיל ללכת בה, הרי זה מצוי אצל בני אדם שלפעמים רגילים ללכת בדרך מסוימת, ומסיחים דעת ממה שהיו צריכים והולכים כפי רגילותם, וכך גם בתורה, שיך שרגליו של אדם יוליכוהו לבית המדרש, על ידי התשוקה וההרגל.

ואף שיש לו ענייני העולם הזה שהוא צריך אותם, וכמו שאמר "חישבתי דרכי" – עם חשבון, לא סתם שאיפות של עולם הזה, אלא בחשבון, אף על פי כן הוא שוכח את החשבונות והולך לבית המדרש.

כמו שאמרו בגמרא (עירובין נד, ב) על רבי אלעזר, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וקראו עליו הפסוק באהבתה תשגה תמיד, שמתוך אהבת התורה הוא שוכח מכל ענייני העולם הזה ואינו מרגיש בעניינים הגשמיים.

וזה הפירוש "בחוקתי תלכו", שתהיה אהבת תורה עם הרגל, ועל ידי זה הרגליים מעצמם ילכו לבית המדרש. והרד"ל על המדרש ציין בזה לדברי הגמרא (בסוכה נג, א) שהלל הזקן היה אומר "למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי", והיינו כנ"ל, שזה תלוי באהבה, והרגליים ממילא הולכות להיכן שאדם אוהב, אף שלא בכוונה.

הדרך לזה בחשבונות שכר ועונש

אבל זוהי דרגה גדולה מאד, שתהיה אהבה ותשוקה כזו לתורה, וכיצד מגיעים לאהבת תורה עד כדי כך? צריכים הרגל, להתרגל בתורה, אבל הרי זה עצמו קשה, וכיצד נהיה ההרגל.

הדרך היא כמו שהמשיך המדרש שם פירוש נוסף על הפסוק חישבתי דרכי: "רב הונא בשם רב אחא אמר חישבתי מתן שכרן של מצוות והפסדן של עבירות, ואשיבה רגלי אל עדותיך", והיינו כלשון המשנה באבות (ב, א) הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, זה הפירוש חישבתי דרכי, על ידי חשבונות של שכר ועונש, אהבת השכר ויראת העונש, על ידי זה ואשיבה רגלי אל עדותיך, החלטתי ללכת ללמוד כי עשיתי חשבונות שזה כדאי ומשתלם, בעולם הזה ובעולם הבא.

וביארו המפרשים (עיין עץ יוסף) שנאמרו כאן שני דרכים: הא' אהבת תורה – תשוקה והרגל, וב' יראת שמים, שאי אפשר להתחיל מאהבת תורה לבד, וצריכים קודם את היראת שמים, מתוך יראה, שהיראה היא כוח חזק מאד כמו שאמרו (ב"ב י', א) גוף קשה פחד שוברו, ועל ידי היראה מוכרחים ללמוד, ומתוך כך באים גם לאהבת התורה.

צירוף יראה ואהבה בעבודת השם

וזהו שאמרו (אבות א, ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם, וביאר הרע"ב כי בא התנא ללמדנו שבעבודת השם צריכים אהבה וגם יראה, מצד אחד יש לעבוד מאהבה, שלא על מנת לקבל פרס, ומצד שני צריכים גם יראה, ויהי מורא שמים עליכם, ושני החלקים נצרכים בעבודת השם, אהבה וגם יראה, וזה בלא זה אינו שייך.

והביא שם מירושלמי סוף ברכות שאמרו: עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה, שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עבוד מיראה, שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט, ע"כ. והיינו שבטבע הגוף יש כוחות המתנגדים לעבודת השם, ועלול להתנגד ולבעוט, או לשנוא – שלא יאהב ולא ירגיש טעם בזה, ולכך צריכים לחזק את האהבה וגם את היראה, שאין אוהב שונא, ואין ירא בועט, ובצירוף שני הדברים יראה ואהבה ביחד, זה הכוח והדרך לקיום כל התורה כולה.

גם הגדולים ביותר צריכים חיזוק

ואמנם החידוש בדברי המדרש כאן הוא שדוד המלך אמר זאת, חישבתי דרכי הפסד מצוה כנגד שכרה, למרות שהוא היה בדרגות גבוהות מאד וכפי שאמר (תהלים קט, כב) לבי חלל בקרבי, שכמעט לא היה לו יצר הרע (עיין ב"ב יז, א), אף על פי כן אמר דוד מה הדרך וכיצד הגיע לדרגות הגבוהות הללו? על ידי חשבונות! הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, עם חשבונות של מוסר, זו הדרך.

ובאמת כבר אמרו בגמרא (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק וכו' ופירש רש"י שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו, "תמיד" – כל אדם צריך את החיזוק, וכפי שלמדו בגמרא שם מיהושע שהקב"ה אמר לו (יהושע א, ז) רק חזק ואמץ מאד, כולם צריכים חיזוק, ואף הגדולים ביותר צריכים חיזוק, כמו יהושע בן נון ודוד המלך.

וזו הדרך להגיע להיות עמלים בתורה, על ידי "חישבתי דרכי", יראת שמים עם חשבונות של שכר ועונש, שעל ידי זה מגיעים גם לאהבה, לתשוקה ולהרגל, שתהיה אהבת תורה בדרגה כזו שהרגליים מעצמם ילכו לבית המדרש, וזהו אם בחוקתי "תלכו".

מתוך שיחה בישיבת פוניבז' בחוקתי תשס"ג. לתרומות והנצחות – 0527600485
ניתן לקבל את השיחות במייל B0527600485@gmail.com

מידות טובות והתרחקות מהעולם הזה

אבל יש עוד דברים הנצרכים להצלחה בתורה. יראת שמים ואהבה הם דברים המביאים לעסק התורה עצמו, אך ההצלחה בתורה תלויה בדברים נוספים, וכפי שרואים בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם (באבות פ"ו) שיש בהם הרבה עניינים השייכים למידות טובות והתרחקות מהעולם הזה, כגון במיעוט תענוג, ומיעוט שינה, והשמח בחלקו, ואוהב את הבריות, ועוד הרבה עניני מידות טובות.

ונמצא לפי זה שבשביל ההצלחה בתורה יש חיוב של מידות טובות. מצד החיוב של תורה. שיש חיוב לעסוק בתורה ולקבל דרגה ושלמות בתורה, וכדי להגיע שהתורה תהיה בשלמות עם תשוקה כזו של "חישבתי דרכי" צריכים את המידות הטובות, ולכן מצד חיוב העסק בתורה חייבים לעסוק גם בזה, להשתלם במידות טובות ובהתרחקות מענייני העולם הזה.

המצוה לנטוע בנפשנו מידות טובות

ואמנם זו גם מצות עשה מצד עצמה, כמו שכתוב (דברים כח, ט) והלכת בדרכיו, והיא מצוה להתנהג במידות טובות, כמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות דעות: "ומצווין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו, כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום", ואין זו מצות עשה על המעשים, שהמעשים בודאי צריכים להיות מעשים טובים ולא רעים, אבל כאן ציוותה תורה על המידות שבטבע, שיקנה אדם בנפשו מידות טובות ויהיה בטבעו חנון ורחום.

והנה הרמב"ם הוסיף בזה על לשון הגמרא והמדרשים, שבגמרא אמרו (שבת קלג ועוד) מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום, והרמב"ם כתב מה הוא "נקרא" חנון אף אתה היה חנון. והביאור בזה, כי אין לנו שום השגה בעצמותו יתברך, ולכן הוא רק "נקרא" רחום, שלפי ההנהגה שאנו רואים זה נראה כמו רחום, והוא נקרא רחום ונקרא חנון – שכך שמותיו, אבל בעצמותו אין לנו השגה.

ואילו אנחנו מצווים אף אתה "היה" רחום, שכך יהיה טבענו, טבע של רחמנות, וכאמור החיוב הוא לא רק לעשות מעשים של רחמנות, אלא להיות רחום בטבע, וגם מי שאינו רחום ויש לו מידת האכזריות בטבעו צריך לשנות את הטבע שיהיה רחום.

וכיצד ישתנה הטבע? ממשיך הרמב"ם שם: "וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שייקבעו בו, יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות ויחזור בהן תמיד עד שיהיו מעשיהן קלים עליו ולא יהיה בהם טורח וייקבעו הדעות בנפשו". היינו שירגיל עצמו במידות הטובות על ידי מעשים טובים, מעשים של רחמים ומידות טובות, שיעשה פעם אחת נגד הטבע, וישנה פעם שנייה, וישלש פעם שלישית, ויחזור בהן תמיד שיחזור תמיד על המעשים הטובים, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו כי כבר יתרגל בהם, ולא ירגיש קושי וטורח בזה, ואז לבסוף ייקבעו הדעות בנפשו, שהנפש תשתנה במהותה ותהיה נפש של מידות טובות.

זהו החיוב של והלכת בדרכיו, וזוהי הדרך להגיע לזה.

וכך כתב גם רבינו יונה בשערי תשובה (ג, לה-לו) על הפסוק ולא ירע לבבך בתתך לו "הוזהרנו בזה לעקור מנפשנו צרות העין ולהיותינו טובי עין וכו' עד אשר ניטע בנפשותינו מידת הנדיבות", וכן לא תאמץ את לבבך "הוזהרנו בזה להסיר מנפשנו מידת האכזריות ולנטוע בה נטעי נעמנים הם הרחמים והחסדים הנאמנים כמו שכתוב והלכת בדרכיו". זהו החיוב, לנטוע בנפשנו את המידות הטובות, שהנפש עצמה תהיה נפש ששואפת למעשים טובים ומידות טובות.

והרמב"ם מסיים כי "ההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו", ומביא פסוק על זה. היינו שזו לא רק מצוה, אלא זה גם כדאי! וזה רווח גדול מאד לאדם, שמביא טובה וברכה לעצמו [וכפי הנראה אלו הם שני עניינים טובה וברכה] על ידי המידות הטובות.

וכאמור זהו חיוב מצד והלכת בדרכיו, אבל גם חיוב מצד תורה, בשביל שלמות התורה, שנקנית במידות טובות.

והוסיף הרמב"ם שם כי "חייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהידמות כפי כוחו", כלומר שהחיוב הוא לפי כוחו, לא יותר מכוחו, אבל כפי כוחו, כמה ששייך בכוחו של האדם, זה חיוב דאורייתא.

וזהו שכתב בשערי תשובה (שם יז) כי המעלות העליונות נמסרו במצוות עשה והם חיוב, ואחת המעלות היא לכת בדרכי השם, שיש על זה חיוב "והלכת בדרכיו", וכל אחד חייב לפי כוחו להתקדם ולהוסיף שלמות בזה, ומלבד החיוב מצד עצם הדבר, זהו גם הכנה לתורה.

צרכי הגוף – עבודת השם או עבודת התאוה?

ועוד כתב הרמב"ם בפ"ג שם לגבי התרחקות מתענוגי העולם הזה, כיצד צריכה להיות כל ההנהגה בענייני העולם הזה: "שיכוון כל מעשיו כולם כדי לידע את השם ברוך הוא בלבד... וכן כשיאכל וישתה... לא ישים על לבו לעשות דברים הללו כדי ליהנות בלבד עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיך... אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד... כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את השם, שאי אפשר שיבין ויסתכל בחכמות והוא חולה או אחד מאיבריו כואב".

היינו שאם אדם אוכל ושותה סתם מפני שהוא רוצה לאכול ורוצה לשתות למלא תאוותו, זה לא טוב, ולא זו הדרך הראויה, אלא צריך שיאכל וישתה ויעשה כל צרכי גופו בכוונה לשם שמים, כדי שיהיה בריא לעבודת השם ויוכל לקיים את החיובים המוטלים עליו.

ומוסיף הרמב"ם "ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את השם והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא", היינו שאם זוהי כוונתו בשינתו, אף שהוא עושה כל מה שאחרים עושים וישן כמו כולם, מכל מקום מאחר שכוונתו ומטרתו היא בשביל עבודת השם, השינה עצמה נחשבת לו כעבודת השם והוא עובד השם בשינתו. וענין זה הוא גם הכנה לתורה, להצלחה בתורה, אבל גם מצד עצמו זה עבודת השם.

וכן מצינו לענין עוסק במצוה פטור מן המצוה, שאמרו (סוכה כה, א) שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה, ופירש רש"י: אפילו בשעת חנייתן, כלומר שאפילו בשעה שהם ישנים פטורים מן הסוכה, והטעם לזה מבואר במרדכי שם (סימן תש"מ) "משום דכשנחים וישנים בלילה להנאתן יכולין לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק מצוה", והיינו מפני שגם השינה היא לצורך המצוה, והם עוסקים במצוה גם כשישנים, וכדברי הרמב"ם שמי שכוונתו בשינתו לצורך עבודת השם הוא עובד השם בשינתו.

אבל צריך שתהא כוונתו לכך, ומי שאין זו כוונתו, אלא הוא אוכל וישן מצד הטבע, שמתחשק לאכול ומתחשק לישון, הרי הוא עובד בזה את יצרו הרע, ואינו עובד השם אלא עובד את כוחות הגוף, כמו שכתב החובות הלבבות (שער היחוד סוף פ"י) כי "**הנטייה אל תאוות הגופות המגונות הוא שיתוף נעלם, שמשתף האדם עם עבודת אלוקיו עבודת תאוותו,** והכתוב אומר לא יהיה בך אל זר ואמרו רבותינו ז"ל (שבת קה, ב) איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע", שהיצר הרע משעבדו ומכריחו לאכול בשביל תאות האכילה, והוא עבד משועבד ליצרו הרע, וזה טבע שמתנגד וסותר לכל המעלות העליונות.

ההתגברות בכוח התורה וחשבונות של יראה

ואמנם קשה להתגבר על הטבע, אך העצה היא כמו שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, כוח התורה משנה את הטבע, וזהו שאמרו (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, שהוא בן חורין שאין עליו שליטה של היצר הרע ואינו עבד משועבד לכוחות הטבע, וזוהי החירות האמיתית, חירות מיצר הרע וממלאך המוות (עיין שמות רבה מא, ז), אשר בכוח התורה זוכים לזה.

אבל קודם צריכים לידע את החשבון, וכמו שאמר דוד המלך "חישבתי דרכי", לעשות חשבונות של יראה, וחשבונות מה יהיו התענוגים, מה יהיה שכר המצוה, הפסד מצוה כנגד שכרה, ואם עושים חשבון מבינים את הערך של הדברים, כמה שזה כדאי, ומה שמרוויחים בזה, וכשיודעים את הרווח הגדול כבר לא קשה לעסוק ולהתרגל בזה.

ונזכיר דבר אחד שראיתי מובא בשם מרן המשגיח האור יחזקאל זצ"ל, שהרי יש ענין של עבדות, לקיים המצוות מתוך הרגשה של עבדות, שכל עסק העבודה יהיה בהרגשת עבדות והכנעה להקב"ה, ואמר המשגיח כי אם אדם עושה מצוה רגע אחד מתוך הרגשה של עבדות, שהוא משועבד וחייב לעשות כן מצד השעבוד, באותו הזמן הוא עבד השם, והוא "אדם גדול" באותו הרגע. כל דבר קטן, אפילו לזמן קטן, כל מחשבה והרגשה קטנה של עבדות היא גדלות גדולה מאד, וצריכים לידע ולהחשיב זאת.

לעילוי נשמת הגאון הצדיק
רבי **משה פנחס** ב"ר **צבי הירש**
הכהן קופשיץ זצ"ל
נלב"ע י"ח אייר תשס"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרת
חיה רעשא רייזל חפץ ע"ה
בת הרה"ג **אליעזר הלוי מובשוביץ** זצ"ל
נלב"ע י"ח אייר תשמ"ז - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרת
מיכל ברכה זלושינסקי ע"ה
ב"ר **יעקב נוימן** זצ"ל
נלב"ע ח' אייר תשע"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרת
שרה הניה ב"ר **פסח הלוי** ע"ה
נלב"ע י"ט אייר תשנ"ג
תנצב"ה

המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו - הטעם שנרמז אצל מיתת בני אהרן

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַבְּכֹר נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר (ג, א-ב)

וברש"י הביא דברי הגמרא (סנהדרין יט, ב) "ואלה תולדת אהרן ומשה - ואינו מזכיר אלא בני אהרן. ונקראו תולדות משה, לפי שלמדן תורה. מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו". (והן אמנם שכל ישראל הם תלמידי משה רבנו, אבל בני אהרן היו כנראה תלמידיו באופן מיוחד, יותר משאר ישראל ועי' ערובין נד, ב).

וצריך ביאור, מה טעם נאמר ענין זה ש"כל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו" דוקא כאן, והלא נדב ואביהוא נזכרים בכמה מקומות קודם שנזכרו במקרא שלפנינו, ותמיד נזכרו רק כ"בני אהרן", ולא כ"בני משה", וכיון שכן יש להבין מה טעם רמז לנו הכתוב שבני אהרן המה גם בני משה מפני שלמדו ממנו תורה דוקא כאן בעת מיתתם.

ונראה לבאר, דהנה איתא בגמרא (עירובין סג, א) "תניא, רבי אליעזר אומר, לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן". ומעתה יש לומר כיון שסיבת מיתתם היא מפני ש"הורו הלכה בפני רבם", אם כן, קודם שיאמר הכתוב שמתו הוצרך לומר שלמדו תורה מפי משה, וא"כ משה היה רבם, וזהו שרמז הכתוב באמרו "ואלה תולדות אהרן ומשה וגו', ואלה שמות בני אהרן", שלמדנו מכאן שכל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו, ומאחר שנחשבו תולדותיו, כיון שהוא למדן תורה, לכך מתו על שהורו הלכה בפניו.

המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו - ביאור הענין

ובעיקר הדבר יש לנו להתבונן מה אכן ענינו של דבר ש"המלמד את בן חברו תורה, כאילו ילדו", וכי למה זאת ייחשב שהוא ילדו מחמת שלימדו תורה.

וביאור הדבר נראה, שזהו גודל מעלתה של התורה, שעל ידי כל תיבה חדשה שלמד אדם בתורה, הרי הוא נעשה ל"אדם חדש", כל ידיעה חדשה הלכה חדשה ותיבה חדשה בתורה הוא נעשה למציאות חדשה, ושוב אינו אותו האיש שהיה לפני שלמד את התיבה הלזו של התורה, שאתמול שלא ידע תיבה זו של תורה והיום הוא יודעה הרי הוא - אדם חדש, ומציאות חדשה.

וזהו הארה גדולה מאד, כי פעמים יוכל צורב צעיר, או כל לומד תורה באשר הוא, לחשוב לעצמו, שהרי כבר הינו לומד תורה כבר זה זמן מה, ואילו הוא אינו נוכח לראות את התקדמותו. אך אין זו הסתכלות ובחינה אמיתית, כי כל דיבור חדש של תורה, כל שורה נוספת בגמרא, או דיוק חדש ברש"י, וכל סברא חדשה שחידש או שמע, הלא הוא נעשה מכוחה לאדם חדש, מציאות חדשה כפשוטו, וא"כ אין לך התקדמות גדולה מזו, שהוא נבנה מכוחה ונעשה לאדם חדש בכל פעם ופעם, וזהו גודל ערכה של תורה.

מי לה' אלי

וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם (ג, יב)

הנה לקיחה זו אשר לקח ה' את הלוים תחת בכורות ישראל, היה זה מפני מעשה העגל, שהבכורות חטאו בעגל והלויים נאספו אל משה רבינו, משה רבינו אומר להם שם מיד אחר שהרגו "מלאו ידכם היום לה'" (שמות לב,כט), שבזה המה מתחנכים לעבודת ה', "כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה". ולכך שבט לוי הם יהיו עובדי המקדש.

אבל יש להבין, מה טעם נענשו הבכורות שנלקחה מהם העבודה, והלא נתפרש בתורה ששלושת אלפים איש נהרגו ע"י בני לוי בחטא העגל, ומלבד זאת משה רבינו השקה את בני ישראל במים "ויזר על פני המים וישק את בני ישראל" (שמות לב, כ). ועוד זאת מתו מישראל, כאשר אמרו חז"ל שבדק אותם כבדיקת סוטה, ועוד מתו גם במגיפה "ויגף ה' את העם" (שמות לב, לה). ויש דעה בגמרא (יומא פו, ב) שאלו שמתו במגיפה, היו אלו שלא עבדו בעצמם את העגל בשום אופן שהוא, אבל ראו ושמחו.

מעתה נמצא אם כן, כי אלו שלא מתו, לא במגיפה ולא ע"י בני לוי ולא במים, הם אפילו לא ראו ושמחו. וכיון שהבכורות נשארו בחיים, למה נלקחה מהם הבכורה, הלא לא עבדו לעגל בשום אופן וצורה, ולמה זאת נלקחה מהם הבכורה.

אכן ביאורו של דבר הוא, הנה נודע את אשר אמר החפץ החיים לאחד, אם יבנה היום בית המקדש, אני אוכל לעבוד במקדש, ואילו אתה לא תוכל לעבוד יכול לעבוד (אותו אחד ישראל היה). ומפני מה אני אוכל לעבוד במקדש ואתה לא תוכל, כי כאשר משה רבינו קרא "מי לה' אלי" (שמות לב, כו) אבותי באו אל משה ואילו אבותיך לא באו. ולכך נפסלת אתה מעבודת המקדש.

ולפי זה נוכל לבאר גם בענין הבכורות כן, כי הן אמת שלא חטאו הבכורות שנשארו בחיים - בעגל, אך גם לא ענו לקריאתו של משה אשר קרא "מי לה' אלי", ולא באו אליו, וכמו שלשבט לוי עומדת זכותם לדורות שנענו לקריאתו של משה ובאו, הם כן באו, כך לצד שני הפסידו הבכורות לדורות מפני שלא נענו לקריאת משה רבינו, וכן כל שאר שבטי ישראל שלא חטאו בעגל אך גם הם לא נענו לקריאת משה

הדברים נכתבו ונערכו ע"ד הכותבים בלבד
להערות, תרומות והנצחות, ולקבלת הגליון בדוא"ל, ניתן לפנות: mmy150700@gmail.com או בפל': 052-715-0700

רבינו.

והוא אשר הכתוב אומר "גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית" (משלי יח, ט), והיינו שאין המרחק גדול בין העושה עבירה לבין הנמנע מלעשות מצוה. הן אמנם ואנשים אלו לא עבדו לעגל, ואף לא שמחו על כך שיש עגל, אך מאידך לא נזדרזו למחות בעובדי העגל כאשר משה רבינו קורא לעשות משפט בעובדי העגל.

שמירת המקדש - אימתי זמנה

וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה משֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת (ג, לח)

הנה במשנה בריש מסכת תמיד איתא "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש", ובגמרא (שם כו, א) איתא דרב אשי פירש שהוא נלמד ממה שאמר כאן הכתוב "שומרים" "משמרת" המקדש "למשמרת" בני ישראל, והיינו, שכיון שנאמר כאן במקרא ג' פעמים "שמירה", הרי זה על שם ג' מקומות ששמרו שם הכהנים.

ויש להקשות, והלא אם ישמרו אהרן ובניו הנותרים, אלעזר ואיתמר, בג' מקומות, אם כן מי יעבוד את עבודה, שהרי הכהנים בזמן משה, היו רק אהרן ואלעזר ואיתמר, וא"כ מי יעבוד, אם יצטרכו להתעסק בשמירה בג' מקומות.

ועיקר הקושיא בזה הוא, שהרי המפרש במסכת תמיד שם (כה, ב ד"ה היו עליות) כתב, דשמירה זו היתה בין ביום ובין בלילה, כדרך שומרי העיר, "וכל שומרי עיר בין ביום ובין בלילה לא היו ישנים", ואשר לפי זה קשה שאם אהרן ובניו היו שומרים ביום ובלילה אם כן מי יעבוד את עבודת המקדש..

ולכאורה נראה כי מכאן ראיה לשיטת הרמב"ם (פ"ח מהלכות בית הבחירה ה"ב) שכתב בדין השמירה הלזו "ושמירה זו מצותה כל הלילה". הרי שסבירא ליה להרמב"ם שרק בלילה היה צריך לשמור ולא ביום (וכ"ה דעת הרע"ב) וכן משמע ברמב"ן (במדבר א, נג). וא"כ שפיר יש לומר שאהרן ובניו היו עובדים את עבודת המקדש ביום, ובלילה היתה להם מצות שמירה (ואין להקשות שאם כן אימתי ישנו, שהרי אי אפשר בלא שינה יותר מג' ימים, כמבואר בגמרא בכמה דוכתי, שהרי זה פשוט שלא היו צריכים לעבוד במקדש כל היום, ואם כן שפיר היו יכולים לישון ביום בזמן דליכא עבודה).

לימוד תורה - תחילתו מר וסופו מתוק

הנה הנס הראשון שאירע לישראל בהיותם במדבר אחר צאתם ממצרים בדרכם לקבל תורה בסיני, הוא הנס שאירע במרה. - וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם וגו', וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתֶּה, וַיִּצְעַק אֶל ה'" (שמות טו, כג-כה).

ומה ענהו הקב"ה - " וַיּוֹרֵהוּ ה' עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל הַמַּיִם" (שם, כה).

והנה מיד לאחר אותו מעשה, באותו פסוק, נאמר: "שָׁם שָׂם לוֹ חֹק ומשפט ושם נִסָּהוּ" - והיינו, שהקב"ה מסר שם לישראל כמה מצוות: שבת, כיבוד אב ואם ודיני ממונות (סנהדרין נו, ב. ועי' רש"י שמות שם).

ויש להבין מהו קשר הדברים, מה טעם הוא זה שתחילת מסירת התורה לישראל סמוכה לנס של המתקת המים במרה.

ונראה בביאור הענין, כי כוונת הקב"ה בזאת היתה, לרמז לישראל, שכך היא דרכה של לימוד תורה, פעמים שהתורה מרה היא לאדם בתחילת דרכו בלימוד התורה, שקשה לו ללמוד, מפני שיש לו קשיים, קשיים מבחוץ וקשיים מבפנים, זאת אינו מבין וזה אין לו חשק ללמוד, קשיים מקשיים שונים, אך עם זאת מראים לו לאדם, שהמים נעשים אח"כ מתוקים, ודווקא ע"י עץ. ולא ע"י דברים הממתקים כגון סוכר או דבש, אלא שהקב"ה אומר למשה להשליך עץ למים, וכבר אמרו חז"ל שאותו עץ **מר** היה, ונעשה נס והמתיק בו הקב"ה את המים (תנחומא בשלח כד).

ללמדנו, שהמרירות עצמה **ממתיקה** את **המרירות**. וככל שילמד האדם מתוך יסורים, מתוך מאמצים, ועמל ויגיעה יותר ויותר, כך תגבר יותר אחר כך תחושת המתיקות.

גם אם בתחילת הלימוד ישנם קשיים, אך הסוף יהיה ש"**ימתקו המים**". ולזאת "שָׁם שָׂם לוֹ חֹק ומשפט" - שזו היא הדרך להבין את התורה. - מתוך שיחה שנאמרה לפני תלמידים.

הפטרת במדבר

אהבה ויראה בעבודת ה'

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' תִּקְרְאִי אִישִׁי וְלֹא תִקְרְאִי לִי עוֹד בַּעְלִי: וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת ה' (הושע ב, יח-כא)

יש להתבונן בדברי הנביא, שמתחילה אומר "והיה ביום ההוא, נאם ה', תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי", והיינו שלעתיד לבא "תעבדוני מאהבה ולא מיראה" (רש"י שם), וכמו שפירשו בזה חז"ל (פסחים פז, א) "ככלה בבית חמיה, ולא ככלה בבית אביה". והיינו שאחר האירוסין אמנם האשה כבר אשת איש גמורה, אך עדיין בבית אביה היא דרה, "וכלה בבית אביה היא", וכאשר הגיע עת ה"נישואין" עוברת האשה אל בית בעלה, שבזמן חז"ל היה הבעל דר בדרך כלל בבית אביו, ולכן נקראת אז האשה "כלה בבית חמיה", וזהו שאמר הנביא, שלעתיד לבא הרגשת הקירבה של ישראל להקב"ה תהיה במצב של כ"כלה הנמצאת בבית בעלה", ולא ככלה הנמצאת בבית אביה, שאז אין היא מרגישה עדיין קירבה לבעלה כ"כ.

ואם כן יש להבין, מהו שאומר אח"כ הנביא "וארשתיך לי לעולם, וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים, וארשתיך לי באמונה, וידעת את ה'". והלא אירוסין הם ככלה בבית אביה, וא"כ הדברים סותרים למה שאמר הנביא קודם לכן שישראל יהיו במצב של ככלה בית חמיה.

ויותר יש להקשות מה היא ההבטחה הלזו של "וארשתיך לי לעולם", והרי אירוסין נועדו להיות רק שלב הכנה לקראת הנישואין, ואם הם נמשכים לעולם, אם כן רעה גדולה היא לאשה, שהרי היא אסורה על כל העולם, ובעל אין לה, והרי היא אסורה בכבלי העיגון [ובלא"ה יש לעיין אם המקדש אשה על מנת שלא לשאת אותה לעולם אם חלו קדושיו ויל"ע]. וא"כ מהו שמבשר כאן הנביא לישראל - "וארשתיך לי לעולם" (ולכאורה היה אפשר לומר ש"וארשתיך" כולל גם את הנישואין שלאחר האירוסין. אבל בגמרא נראה שלשון אירוסין במקרא כולל אירוסין בלבד, ואינו כולל גם נישואין. שכן בגמרא דרשו (בענין אחר) "מאורסה" (דברים כב, כג) - ולא נשואה (סנהדרין סו, ב))

ונראה לבאר, שבאמת ל"ארוסה" ישנה מעלה [על הנשואה], ואילו ל"נשואה ישנה מעלה [על הארוסה], **שמצד קירוב הדעת** יש אצל הנשואה יותר קירוב הדעת, אך מצד **ההשתוקקות** אצל הארוסה ישנה יותר השתוקקות מאשר אצל אשה שנשואה כבר.

וזהו שמבשר הנביא לישראל, שלעתיד לבוא יהיו שני בחינות אלו אצל כלל ישראל, גם **קרבת אלוקים** להם טוב, ויהיו במצב של "תקראי אישי - לשון אישות וחיבת נעורים, ולא תקראי לי עוד בעלי - לשון אדנות ומורא" (רש"י הושע שם), אך על אף זאת לא תפגם אצלם ההשתוקקות והרצון להוסיף שמחה ודבקות לעלות עוד מעלות רמות, וזהו "וארשתיך לי לעולם", שלעולם יהיה אצל גם בחינת ה"אירוסין".

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון
תורת רבותינו
ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א
במדבר תשע"ט

התקרבות, למדרגה בידיעת-ה'

לגד אליסף בן דעואל. (במדבר א, יד)

כאן נקרא הנשיא: **דעו-אל**. ואילו להלן (במדבר ב-יד) בדגלים הוא נקרא: ונשיא לבני גד **אליסף בן רעו-אל**.

אומר על כך **הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל**, שמרומז כאן מעלתו שהוא שיעבד את עצמו לה' ית"ש כל כך, עד שהתרומם לקירבה אלוקית בבחינת 'ריע', (דוגמא במשנה אבות ו, א, נאמר על מי שעוסק בתורה לשנה, נקרא 'ריע' אהוב אוהב את המקום) כך הוא היה ריע עם ה'. ומזה הגיע למדרגה בידיעת-ה', עד שיקרא **דעו-אל**.

פדיון הבן, הכרה תמידית ב"הפסד" מעבודת-ה'

ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלוים.

כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'. (במדבר ג, יב-יג)

יש להבין פשוטו של מקרא. מה זה שה' פונה בלשון 'ואני'. וכן בבכור כתוב להלן פסוק יג: כי 'לי', והרי מלא כל הארץ כבודו גם בלא שהקדישם בעת שהצילם. וגם לאחר שפדאום הלווים.

גם להלן כאשר נצטווה משה לפדות את הבכורות, ולשאת את מנין שמותם, ולקחת את הלווים במקומם, כתוב: ולקחת את הלוים 'לי' אני ה'. מהו הלשון הזה 'לי'. ועוד, אני ה'.

וכתב רש"י: "ואני הנה לקחתי". ואני, מהיכן זכיתי בהן ? וכי ה' צריך לגלות מה סוד חכמתו ?

עוד צ"ב, מדוע זהו כתוב רק עתה, ולא לפני היבדלות פקידת הלווים.

עוד כותב רש"י, "מתוך בני ישראל" - שיהיו ישראל שוכרין אותם לשירות שלי, על ידי הבכורות זכיתי בהם ולקחתי תמורתם. לפי שהיתה העבודה בבכורות, וכשחטאו ישראל נפסלו, והלוים שלא עבדו עבודה זרה, נבחרו תחתיהם.

והנה על ידי מכת בכורי-מצרים, ה' הציל את כל עם-ישראל, אבל אז הוברר גם החשיבות שבתוככי העם-המצרי. כאשר הוברר בכורי-מצרים לענישתם, ממילא הוכרו בכורי-ישראל לחשיבותם לעומת בכורי-מצרים. כלומר, הוברר מהי המעלה הרוחנית הגבוהה בעבודת-ה'.

וזהו חשיבות של כל עם-ישראל, שיש בתוכם "בכורים" הנחשבים, מול "בכורים" של מצרים שנענשו ואינם כבר חשובים.

והטעם שצריך בירור של 'חשובים' שבתוכם, כפי ששמעתי מפי **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** שצריך שיהיו בתוככי עם ישראל 'יחידים' (עיין תענית י. שאלו רבנן, כי התלמידי חכמים קרויים יחידים) 'בני עלייה' (עיין סוכה מה: שיש מועטים שהם בני עלייה), שהם נושאים את אחריות התורה ויעודה בתוככי עם-ישראל. [א.ה. וכן שמעתי מגדולי הדורות מרן הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל על דברים מסוימים שצריך שתישאר פינה שהיא כל-כולה. וכן שמעתי מפי מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל שצריך לשמור פינה של ת"ח שילמדו לשמה בלא כסף... וכן יש באילת השחר בסו"פ שלח].

שהרי את בירור חשיבות כל-עם-ישראל שהמה כולם "בכורים", הודיע ה' לפרעה עוד טרם תחילת עשרת המכות (שמות ד, כב): בני בכורי ישראל. וכאשר ה' מציל אותם מהמכות עם תוארם וחשיבותם, אז הם נעשים "לי", וקדושים לה' המה ובהמתם השייכת לעבודת-ה' שלהם. ונבחרו החמורים משאר בהמתם, לפי שהיה בהם עבודה שסייעו לישראל בצאתם ממצרים. וכשחטאו כלל-ישראל איבדו "הבכורים" שמתוכם מחשיבותם. ונעשה תמורה לקדושת חשיבותם, ונתקדשו הלווים תחתם בבחינת "לי".

וצריך להבין פשט הדברים. שמשמע, שהבכורות נשארו בעצם בקדושתם, ותמיד תמיד המה צריכים פדיון ורק הם נפסלו לעבודה מאז חטא העגל. וה' זכה בהן, והחליפם, ולקח את הלוויים אז, בתמורתם. ומאז כל הלווים קדושים. אבל זה, רק באופן שהישראל שוכרין אותן לשירות שלי. כלומר, רק כאשר ישראל שוכרים אותם לשירות שלי, אז יש בלווים זכות שנלקחו לעבודת ה', אבל זהו אך ורק על ידי שהישראל שוכרין אותם.

על מי מוטלת השמירה

והחנים לפני המשכן וגו' שמרים משמרת המקדש וגו' (ג' ל"ח)

כתב מרן הגר"ד לנדו שליט"א: המל"מ פ"ח מה' בית הבחירה ה"ה תמה על המפרש בתמיד שפירש ההיא דתנן התם ברפ"ק והרובין היו שומרים שם, ופי' המפרש דהיינו קטנים פחותין מי"ג שנה. ותמה המל"מ, איך יתכן דמצוה זו שהיא שמירת מקדש שהיא מצות עשה יניחו אותה לעשות לקטנים שאינם בני מצוה, יעו"ש.

לכאורה בכל מצוה המוטלת על רבים ואין קיומה של מצוה זו מוטל על כל המחוייבים בה וסגי שתקויים על - ידי יחיד או כמה מהרבים, והאחרים נפטרים מחיובם לקיימה ע"י קיום המצוה של זולתם, לא איכפת לן אם תקויים המצוה גם ע"י אותם שאינם חייבים בה ואף אם תיעשה ע"י חש"ו דלאו בני דעה ולא בני מיעבד מצוה נינהו כלל, אם אך ע"י עשייתם יקויים כל הנדרש בדין המצוה כהלכתו וכתיקונו.

וטעמא דמילתא, דהא אף אם תקויים המצוה ע"י פקח ובר חיובא נמי לא ירויחו האחרים שלא קיימוה טפי מאילו תיעשה ע"י חש"ו (אם אך יקויים כל הנדרש בדין המצוה וכנ"ל). שהרי לעולם כל ריוחם של האחרים אינו אלא שעל ידי קיום זולתם הם נפטרים מהחיוב המוטל גם עליהם, ותו לא מידי, ואין להם חלק וזכות בקיום המצוה שלא נעשית על ידם, ואחריני דעבדוה לא שליחותייהו קעבדי, וא"כ מאי נפ"מ להם מאין יבא להם פטורם אם מקיום של בר חיובא או מקיום או מעשה של אחר, ואפילו של חש"ו, והלא לא נאמר בדיני המצוה שאין פעולתה מועלת רק אם תקויים ע"י מי שנצטווה בה ולא ע"י זולתו.

ולהנ"ל דמצוה המוטלת על רבים לא איכפת לן אם תקויים אפי' ע"י חש"ו, אם רק ע"י כך יקויים הנדרש במצוה זו כהלכתו וכתיקונו, א"כ ה"ה בנד"ד, כיון דאין המצוה מוטלת על כל הכהנים, וסגי בקיומה ע"י חלק מהם, והאחרים החייבים שאינם מקיימים נפטרים מחיובם ע"י קיומה ע"י זולתם, מאי נפ"מ להו מי ישמור הקטן או הגדול. דכל שע"י שמירת השומר בין שהוא גדול בין שהוא קטן קויימה השמירה כהלכתה, וכפי המוטל והנדרש במצוה זו, ונפטרו מחיובם ע"י שמירה זו גם אלה שלא שמרו, אחת היא להם, דהא טפי מפטור זה אין להם בקיום זולתם. ולא נתחייבו הכהנים שיהא בעולם קיום מצות שמירת מקדש כהלכתה (ע"י בר חיובא), אלא שורש מצותם היא שמירת המקדש כהלכתה, ובהעדר השמירה יעברו עליה כולם, ובהתקיים השמירה כהלכתה לא יוסיף להם מאום ולא יגרע מהם אם השומרים יהיו בני חיובא או לא בני חיובא ואפי' חש"ו.

עבודת-ה', שמור במשמרת

ולקהת משפחת ...

במספר כל זכר מבן חדש ומעלה שמנת אלפים ושש מאות שמרי משמרת הקדש.

משפחת בני קהת יחנו ...

ונשיא בית אב למשפחת קהתי ...

ומשמרתם הארון והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי הקדש אשר ישרתו בהם ... (במדבר ג, כז-לא)

יש להבין, מדוע בפסוק על מספר משפחה זו כתוב עליהם התואר 'שמרי משמרת הקדש' עוד לפני שכתוב על מה הם הופקדו.

כאן רואים שהם זכו ל'מעלה' הזו ולא רק ל'עבודה' הזו. כלומר, כל מה ש"משמרת" כולל בתוכו, זהו אחד הדברים שהיה **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** משמר מתקופת חינוכו בקעלם, והיה מכתיר וקורא לממונים לכל התפקידים בניהול הישיבה שומרי "משמרת".

בני קהת, מפני שהם היו בסמיכות ועובדים בעבודת הקודש, ובאופן של בכתף ישאו, על כן פקודתם היתה "מעלתם", ולכן ה"תואר" שלהם.

נאמר (יחזקאל מד, טו-טז. הפטרת פרשת אמור) והכהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי, המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם נאם ה' אלקים. המה יבאו אל מקדשי והמה יקרבו אל שלחני לשרתני ושמרו את משמרתי.

הנה, אותם בני צדוק, גם בתקופה שבני ישראל תעו מאחרי ה', אבל הם המשיכו את עבודת ה' כמימים ימימה. ואיך יכלו שלא לתעות ? אלא, כי הם קבעו את עבודת-ה' היות ה"משמרת" שלהם, ובכל התהיות הם היו בתוך המשמרת, לכן הם לא סטו אנה ואנה, כי הם מילאו את משמרתם בנאמנות. וזה עמד להם להיותם קרובים תמיד אל ה'.

קידוש בכורות במדבר

העיר מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל יל"ע האיך נתקדשו בשעת הקמת המשכן הרי קדושת בכור בפטר רחם תליא, וכיון שכשנולדו לא היו קדושים עדיין, האיך יתקדשו אח"כ.

והנה בב"ק (יב, ב) מבואר דבכור בזמן הזה ממון בעלים הוא כיון דלא חזי להקרבה ובזמן המקדש ממון גבוה הוא, וא"כ אותן הבכורות שיצאו ממצרים עד שלא הוקם המשכן היו ממון בעלים ואם נגחו חייבין לשלם, ומשהוקם המשכן נעשו ממון גבוה ופטורין על היזקן. והנה נחלקו בבכור חוץ לארץ אם כשעלה לארץ ישראל מקריבין אותו, וא"כ ה"נ הנך בכורות שלא נתקדשו עד עכשיו למה לא יהיו כבכורות חוץ לארץ. והעירו דהתם מאן דפטר משום דיליף לה ממעשר, וזה לא שייך כאן דהא גם משהוקם המשכן עדיין לא נתחייבו במעשר, עד שבאו לארץ. (אילת השחר בכורות כת"י)

אפשר לחלק את הכסף

ויתן משה את כסף הפדים לאהרן ולבניו (ג' נ"א)

במדרש רבה איתא שנתן מחצה לאהרן ומחצה לבניו, כשם שאמר לו הקדוש ברוך הוא, **וכתב החדושים ובאורים** דמכאן מוכח הדין המבואר בגמ' דחמש סלעים של פדיון הבן אפשר לחלקו וליתנו לעשרה כהנים ואין צריך ליתן כל החמש סלעים דוקא לכהן אחד, דכאן חילק משה את הכסף ומחצית הכסף הוא מחצית מרע"ג בכורים. ובגמרא לא נתפרש מנלן דלשני כהנים שפיר דמי ואפשר שהוא פשוט מסברא.

שיעור חומש
על פרשת השבוע
משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת עטרת שלמה
פרשת במדבר תשע"ט

והלויים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם. וידבר ה' אל משה לאמר. אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' בתוך בני ישראל. (א', מ"ז – מ"ט).

וצריך ביאור, דאחר שכבר נאמר בפסוק מ"ז שהלויים לא התפקדו בתוכם, חוזר הכתוב ואומר ציווי, 'אך את מטה לוי לא תפקוד בתוך בני ישראל', והרי כבר נאמר שהם לא נמנו בתוך בני ישראל.

ועיין ברמב"ן שכבר עמד בזה, וכתב שמתחילה ראה משה מדעתו שלא למנות הלויים, משום שנאמר לעיל 'ואתכם יהיו איש איש למטהו', וכיון שלא מינה נשיא משבט לוי, לא מנה אותם, והיה מסופק בדבר, [ומספק לא רצה למנות, שהרי הרמב"ן פי' לעיל בפסוק ב' שיש איסור למנות שלא לצורך], עד שפירש לו הקב"ה שלא ימנה אותם בתוך בני ישראל. ולכאורה יש בזה חידוש, שיבא הציווי על דבר ספק.

ונראה לבאר בזה בעוד אופן, דהנה מבואר במקראות, שבמנין הזה שנמנו, נתקיימו בזה שני מניינים, הא' מנין כל שבט ושבט כמה הוא, וכמו שפירש רש"י בפסוק ב', למשפחותם, דע מנין כל שבט ושבט, [ואחר מנין כל שבט, יש מנין כל מחנה, שהוא דין מנין בפני עצמו], ועוד יש מנין נוסף, שהוא מנין של כל בני ישראל יחד, וכמבואר בפסוק מ"ה פקודי כל בני ישראל, ומבואר שאע"פ שהרי אפשר לחשב סך מנין כל בני ישראל, ע"י צירוף סך מנין כל השבטים יחד, אעפ"כ נאמר בתורה המנין, משום שהוא דין מנין בפני עצמו דכל ישראל.

ולפי זה י"ל, דמה שסבר משה שלא למנות את בני לוי, היינו רק בדין מנין השבט, שלזה היה צריך להיות נשיא, וכמו שכתוב 'ואתכם יהיו איש איש למטהו', דלמנין המטה הוא דצריך את הנשיאים, וממילא כיון שלא נתמנה להם נשיא, ידע שאין לו למנותם, אבל בדין המנין של כל ישראל, דלזה לא היה צריך נשיא, סבר משה למנותם, דמהיכ"ת דלא למנותם במנין זה של כל ישראל, ולזה היה צריך ציווי ואמירה מיוחדת, שגם במנין זה לא ימנה את בני לוי.

ונראה שכן מדוייק בלשון המקראות, דבפסוק מ"ז, כתוב 'והלויים למטה אבותם לא התפקדו', דהיינו המנין של מטה אבותם, שזהו מנין השבט, ובפסוק מ"ט, שהוא הציווי שלא לפקוד את בני לוי, נאמר בפסוק, 'אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' בתוך בני ישראל', היינו דהציווי לענין המנין של כל ישראל, וע"ז היה צריך את האמירה דלא תפקוד.

איש על דגלו באותות לבית אבותם וגו'. (ב', ב').

מבואר בפרשה סדר חנייתן ומסען של הדגלים לבית אבותם כל שבט במקומו. והנה הערב רב שעלו ממצרים, ושאר גרים, וכל אותם שלא היו מיוחסים לאחד השבטים, לא היה להם מקום בתוך המחנות, וכמפורש בדברי חז"ל (הובא ברש"י בסוף פרשת אמור) בענין המקלל, שהיה בן איש מצרי, ואמו משבט דן, ובא ליטע אהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן, אמר להם מבני דן אני, אמרו לו איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב. והדבר צריך ביאור, שהלא גם הם בכלל בני ישראל, וא"כ למה לא היה להם מקום בתוך מחנה ישראל במחול הדגלים.

ונראה הביאור בזה, דהנה כתב רש"י (פרק א' פסוק א'), דמנין זה היה כשבא הקב"ה להשרות שכינתו עליהם, ומבואר שהענין בזה שיחנו סביב למשכן, הוא שבאופן זה תהיה עליהם השראת השכינה, והנה איתא בגמ' בקידושין דף ע' ע"ב, אמר רבי חמא ברבי חנינא, כשהקב"ה משרה שכינתו, אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל.

אשר לפי זה מבואר היטב, דרק המיוחסים היו בכלל הדגלים, דרק הם ראויים שהקב"ה ישרה שכינתו עליהם, באשר הם מיוחסים, ואין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות המיוחסות שבישראל, משא"כ שאר כל בני ישראל כמו הגרים והערב רב ושאר כל מי שאין לו יחוס, שאינם בכלל משפחות המיוחסות שבישראל, אינם ראויים להשראת השכינה, וממילא אין להם מקום בתוך הדגלים.

איש על דגלו באותות. (ב', ב').

בתרגום יונתן מבואר דבכל אחד מהדגלים בתוב פסוק באמצעו, ואלו הם ארבעת הפסוקים, בדגל מחנה יהודה, קומה ה' ויפוצו אויבך. ובדגל מחנה ראובן, שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד. ובדגל מחנה אפרים, וענן ה' עליהם יומם. ובדגל מחנה דן, ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל וגו'.

והנה הפסוקים קומה ה', וענן ה' עליהם יומם, והפסוק דובנוחה יאמר, מבואר דנכתבו כאן, באשר הם מענין של מסעות

וחניות, אבל הפסוק שמע ישראל וגו' שנכתב בדגל מחנה ראובן, שהוא יחוד השם, צריך ביאור מה הוא שייך לדגלים, ולמה הוא נכתב על הדגל.

והנה עוד איתא בתרגום יונתן, שעל המפה של הדגלים היו חקוקים צורת החיות, ובדגל מחנה ראובן, היה חקוק צורת אילה, ובאמת ראוי היה להיות חקוק בדגל מחנה ראובן צורת שור, אבל משה רבנו החליף, כדי שלא יזכר להם עוון העגל. ופירשו המפרשים דהטעם דהאילה היא היפך החטא, משום שהאילה כוחה בתפילה להקב"ה, כמבואר בחז"ל והובא בפרוש רש"י בתהילים, (מ"ב, ב') על הפסוק 'כאיל תערוג על אפיקי מים', למים הם מתכנסות אליה וכו' ומה היא עושה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה ולהלן שם פי' דהאילה הנקיבה רחמה צר וכשבורעת לילד וצועקת להקב"ה ומרחם עליה כמבואר בגמ' ב"ב דף ט"ז ע"ב.

ולפי"ז מבואר היטב שייכות הפסוק שמע ישראל ה' אלוקינו וגו', שהוא האמונה ביחוד השם, לדגל מחנה ראובן, דבדגל מחנה ראובן, שבו החליף משה רבנו, את השור באילה, שבזה יש תיקון לחטא העגל, ובאמונת שמע ישראל וגו' נתקן פגם זה, כי לו לבד ראוי להתפלל כתפילת האילה.

אבן לפירוש זה, עדיין לא נתבאר שייכות הפסוק שמע ישראל לענין המסעות, כשאר פסוקים האמורים בענין מסע הדגלים.

אמנם באמת עיקר מהות הדגלים אינו שייך דווקא לענין נסיעת הארון וחנייתו, אלא ענינו הוא חניית בני ישראל סביב למשכן ה', והשראת שכינתו עליהם אחר חטא העגל, וכמבואר במקראות בשיר השירים, שהחיבה הגדולה של מחולת המחניים, הוא סוף וגמר הכפרה על חטא העגל, שאז זכו לאותה מדרגה גבוהה שנתאוו לה במעמד הר סיני, ולפי"ז מבואר היטב השייכות שלא להזכיר את חטא העגל בדגלים, וגם מבואר היטב השייכות של הפסוק שמע ישראל, שהוא שלמות האמונה, והוא היפוך חטא העגל.

אבן נראה לומר בזה עוד, דהנה במדרש תנחומא (והובא ברש"י בפסוק ב') איתא, שהדגלים היו מקומם באותו סדר שמסר יעקב אבינו לבניו, שיהיו סביב למטתו בעת שנשאוהו ממצרים, יהודה ישכר וזבולון מן המזרח, וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכו'. ומבואר דסדר הדגלים סביב המשכן, הוא כסדר השבטים בעת שנשאו את ארונו של יעקב. וצריך ביאור מה השייכות בין סדר נשיאת מטתו של יעקב, לסדר החניה סביב למשכן.

ונראה לבאר בזה, עפ"י מה דאיתא בפרקי דרבי אליעזר, דהאבן שהניח עליה יעקב אבינו את ראשו, ועשאה מצבה, היא אבן השתיה שעליה נבנה בית המקדש, ובמשנה ביומא דף נ"ג ע"ב תנן, דאבן שתיה, הוא מקום הארון. ומבואר שמקומו של יעקב אבינו הוא מקום הארון.

אשר לפי זה, מבואר היטב השייכות בין הסדר שנשאו את מיטתו של יעקב, לסדר שהיו חונים סביב למשכן, דכיון דמטתו של יעקב היא כמו המקדש, א"כ הסדר שהיו חונים סביב למשכן, צריך להיות כמו הסדר שהשבטים היו סביב למיטתו, דענין אחד הוא, נשיאת מיטתו של יעקב, והחניה סביב למשכן.

והנה בגמ' בפסחים דף נ"ו ע"א איתא, שבשעה שביקש יעקב אבינו לגלות לבניו את הקץ, ונסתלקה הימנו שכינה, אמר שמא ח"ו יש במטתי פסול וכו', אמרו לו בניו, שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד, ובמדרש בפר' ויחי איתא, שאמר יעקב אבינו לבניו, שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה, אמרו לו בניו שמע ישראל וגו', אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בליבנו אלא אחד. ומבואר שיעקב אבינו היה חושש שמא אין מטתו שלימה, ויש בזרעו מי שיש בלבו מחלוקת על השכינה, שהרי בודאי שמו שבלבו מחלוקת על השכינה, אינו ראוי לשאת מטתו של יעקב, ועיין ברש"י בפר' ויחי (פרק נ', פסוק י"ג), שיעקב אבינו אמר, שאל ישאו מיטתו, לא איש מצרי, ולא אחד מבני בניו שהם מבנות כנען, ובודאי דמי שבלבו מחלוקת על השכינה, לא עדיף מיניהו.

וא"כ נמצא שכל מה שהשבטים היו יכולים לשאת את מטתו של יעקב, שזהו היסוד להעמדת הדגלים של שבטי קה, הוא רק אחר שאמרו שמע ישראל, שבזה אמרו שאין בלבם אלא אחד, ורק עי"ז היו ראויים לשאת את מטתו של יעקב, וא"כ מבואר היטב השייכות של הפסוק שמע ישראל, למחול הדגלים, שכל מה שהיו ראויים לזה, הוא רק מכח מה שאמרו שמע ישראל.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק בישיבת "עטרת שלמה – קרית הישיבה" את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון 03-6171001-1-1-1-7-5-1 (מס' חדש)

גליון
של"א

פנינים משולחן רבנו הגאון
רבי אברהם גנחובסקי
זצללה"ה

פרשת במדבר תשע"ט

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הדסה ע"ה
בת הר"ר רפאל
יונה זצ"ל

נמצא הכהן חלל

וְלָקְחָה חֲמֵשֶׁת חֻמְּשֵׁי שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת וגו' (ג' מ"ז)

הנה איתא בקרא מצות פדיון הבן. ודנו בפוסקים מהו כאשר פדה בנו, ואחר כך נמצא שהכהן חלל, האם הכהן החלל צריך להחזיר כסף הפדיון, וכן האם האב צריך לפדות שנית.

א. דעת הפוסקים

הנה כתב בפתחי תשובה (יו"ד סי' ש"ה סק"ה) בשם תשובות יד אליהו (סי' ל"ז) דמסופק אם הכהן חייב להשיב.

ובתמים (סי' ל"ח סוף סק"ב) מבואר דחייב להחזיר, וכך כתב בערוך לנר (ריש מכות), וכן פסק בבאר יצחק (יו"ד סי' כ"ה) ובדובב מישרים (ח"א סי' מ"ז). וכך כתב בתשובות מהר"ש אנגיל (ח"ג סי' קכ"ז, וח"ז סי' קס"ב).

אמנם בספר עיוני הלכות (סי' כ"ח) אייתי דבישועות ישראל (סי' ל"א סק"ג) נקט בפשיטות דאף לענין פדיון הבן אמרינן דחשיב כהן למפרע, ומהני מה שנעשה לפני שנודע שהוא חלל.

ב. מקור דחלל שלא נודע עבודתו כשירה

הנה אמרינן בגמרא קידושין (ס"ו ב') דחלל שלא נודע עבודתו כשירה, ואיכא התם תלתא קראי, "והיתה לו ולזרעו אחריו", בין זרע כשר ובין זרע פסול, או "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה" אפילו חולין שבו תרצה, או "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם" וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל כהן שלא היה בימיו אלא זה כשר ונתחלל.

וכתב בדובב מישרים (שם), דלפי הילפותא הג', שמעינן דהוה רק לענין עבודה ולא לענין פדיון הבן, ד"פועל ידיו" היינו דוקא עבודה משא"כ לענין שאר דברים כגון פדיון הבן ודאי דדינו כזר. וכתב בדובב מישרים דהכי קיימא לן.

ובבאר יצחק (שם) כתב דגם לשאר ילפותות הכי הוא, דגם לענין פדיון הבן לא חשיב כהן למפרע וחייב להחזיר כסף הפדיון.

ג. פטור מלהחזיר וחייב לפדות שנית

הנה כתב בדובב מישרים (שם), דאף שבפתחי תשובה כתב בשם תשובות יד אליהו להסתפק אם הכהן צריך להחזיר דמי הפדיון שלקח, [וכך כתב בתשובות מהר"ש אנגיל שם], מכל מקום הדבר פשוט דהאב חייב לחזור ולפדות את בנו.

ויש להבין, דכיון דפטרינן לכהן להחזיר הכסף, מדין המוציא מחבירו עליו הראיה, אם כן הכי נמי נפטור לאב לפדות, דהרי גם בפדיון הבן אמרינן (בבא מציעא ו' ב') דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

אלא אם נימא כשיטה מקובצת בבא קמא (י"א ב') דברוב חייב בפדיון הבן, דהרי הוה מצוות עשה, וכך כתב בקונטרס הספיקות (כלל ו' אות ה'), אם כן נימא דחלוק האב מהכהן, דלענין הכהן אמרינן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, משא"כ לענין האב אמרינן דאיכא רוב דחייב בפדיון הבן. [א"ה. היינו רוב פוסקים שנוקטים שחייב לפדות שנית].

אך הא פסק הגרע"א (תניינא סי' קמ"ח) דלא כהנ"ל, דאף כשיש רוב לפדות פטור מפדיון הבן.

ד. חזקת חיוב

העירו דאולי נימא דחייב האב לפדות שנית משום חזקת חיוב, שחזקה שחייב לתת ה' סלעים לכהן.

אבל באמת בפשוטו אם האב מסופק אם פדה לו, או שמסופק אם המקבל כהן, יהא פטור, ואע"ג דאיני יודע אם פרעתיך חייב, זה דוקא כשיש תובע שטוען הכי, ואף להסוברים דבשמא ושמא חייב באיני יודע אם פרעתיך, איכא דסברי דהיינו רק בהוה ליה למידע. ובלאו הכי מסתפקנא אם שייך בפדיון הבן הני דיני הנ"ל (המבוארים בשולחן ערוך חו"מ סי' ע"ה).

ומפאת חזקת חיוב דמצות, רבו האומרים שפטור.

ה. כהן שנמצא חלל יזכה הכסף

הנה ב"עיוני ההלכות" דן שהכהן שנמצא חלל, יזכה בכסף הפדיון עבור כל האבות לכהן אחר.

ולענ"ד אם יודע מי הם האבות, חייב להחזיר להם, וכי תימא דמאי איכפת להו, אך הרי יש להם טובת הנאה ליתן לאיזה כהן שירצו, והוה ליה כמפריש משל חבירו על של חבירו. ועיין בדברי החזון איש לענין להפריש משל חבירו על של חבירו בהולך לאיבוד.

אך אם אינו יודע מי הם, יכול למיעבד הכי מדין זכין, ואז יש לומר דאף כשיזכה הכסף עבורם ויפטר מחיובו כלפיהם, אחר כך יכול לפדותם, דאכתי זכות להם בכהאי גוונא, עיין במקנה (קידושין כ"ו ב') בסוגיא דסודר שלא בפני הקונה דכתב דמהני זכין בכהאי גוונא אף שיזכו הסודר לקונה.

הזוממין יתחייבו בהפדיון

הנה הקשה בדובב מישרים (שם) דאיתא במתניתין בריש מכות, במעידין באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה, אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא לוקה ארבעים.

ותיקשי, דאם הכהן שנמצא בן גרושה חייב להחזיר כסף הפדיון, נמצא דהעדים שהעידו שהוא בן גרושה הא גם רצו להפסידו לשלם כסף על כל פדיון הבן שעשה, דהרי נתברר שהוא חלל והכסף שקיבל לפדיון הבן צריך להחזיר, ואם כן הרי העדים זוממין יתחייבו ממון, ואם כן ליכא מלקות, וכמו בכל עדות שמחייבים ממון והוזמו משלמים ואינם לוקין.

[ונהי דלענין העתיד שלא יתנו לו יותר מתנות כהונה, בזה תירצו קמאי וכלדקמן, אבל לגבי העבר אכתי תיקשי כהנ"ל].

א. מוכח דאין צריך להחזיר הכסף

הנה מביא בדובב מישרים דלכאורה ראיה מהכא לנידון הנ"ל בכהן שנמצא בן גרושה, דאינו צריך להחזיר כסף הפדיון. אמנם דחה כדלקמן.

ב. התירוצים על הקושיא מאכילת תרומה

הנה הקשה בריטב"א (ריש מכות) במעידין שהוא בן גרושה והוזמו, אמאי לוקה ואינו משלם, הא מפסיד ליה אכילת תרומה.

ותירץ ג' תירוצים, חדא, דאינו קצוב ומסתמא לא אמרה תורה ועשיתם לו כאשר זמם אלא במידי דקיץ שאפשר לעשות כך מיד.

שנית, דאינו ברי היזיקא דמי יימר דיהבו להו מתנות כהונה דהא הטובת הנאה לבעלים, והוי רק גרמא.

שלישית, דהא דכיון דלא מקיימין בהו הזמה במאי דהוה עיקר סהדותייהו, דהרי לענין פסולא דגופא דבן גרושה ובן חלוצה לא מקיימינן ליה בהא, לא מקיימינן הזמה לחצאין.

וכתב בדובב מישרים דלפום התירוץ השלישי מיושב שפיר, דלעולם

נימא דכהן שנמצא בן גרושה חייב להחזיר כסף הפדיון, ומכל מקום הזוממין אינם משלמים כסף הפדיון, כיון דאינם נעשים בן גרושה ובן חלוצה, ואין הזמה לחצאין.

וכתב דהעיקר כתירוץ השלישי, דהנה בירושלמי בסנהדרין (פ״א ה״א) מבואר דהמטמא כהן חייב לשלם לו חולין, אע״פ דאינו קצוב ואינו ברי היזיקא. אלא על כרחך כתירוץ ג׳, דשאני הזמה שאין הזמה לחצאין.

ובהגהות ברכת שמעון (קידושין שם) הקשה דמכל מקום מה יענה ב׳ התירוצים הראשונים מהירושלמי, [ועיין שם מה שביאר הירושלמי]. ועוד תיקשי לב׳ התירוצים הראשונים יהא מוכחא ממתניתין דאינו מחזיר.

אין הזמה לחצאין

הנה בעיקר האי תירוץ דאין הזמה לחצאין, יש לעיין מהו בהעידו על אחד שאכל שרץ של חבירו, והוזמו לאחר ששילם,

דבשלמא אם הוזם לפני ששילם משלם ואינו לוקה, אך השתא כשכבר שילם, פטורים מלשלם משום כאשר עשה, האם נימא דיפטרו ממלקות של שרץ דהוה ליה מקצת הזמה, הא בפשוטו יתחייבו, דמה שנפטר נפטר ומה שלא נפטר לא נפטר, ואם כן בהא דריטב״א נמי.

ויש לחלק, דבהא דריטב״א הוה דבר אחד, שהעידו שיהא בן גרושה וממילא יפסידו כסף, משא״כ התם הוה ב׳ דברים מזיק חבירו ואכילת שרץ, ולענין אכילת שרץ הוה ליה הזמה שלימה.

[הנה יש לעיין דהיכא דיש עונש ממון, הא בקם ליה בדרבה מיניה נכלל הקל, ואם כן בכלל העונש ממון נכלל גם העונש דבן גרושה, ואם כן אמאי חשיב הזמה לחצאין. ויש לומר דזה רק בהפטור דקם ליה בדרבה מיניה ולא בנידון דידן דאינו נעשה בן גרושה].

ד. מעולם לא פדה

הנה בתומים (סי׳ ל״ח סוף סק״ב) כתב דבאמת בנמצא חלל מחזיר הפדיון, ומתניתין איירי בכהן שמעולם לא קיבל פדיון הבן.

ג. לא ידענו שפדה

בערוך לנר (ריש מכות) תירץ דאיירי מתניתין שאמרו העדים לא ידענו שקיבל פדיון הבן ולא באנו להעיד רק על להבא. ואם כן אין לחייבם ממון.

לפי זה באופן שבאמת העידו גם על הפדיון הבן, והוזמו לאחר שיגמר דינו, בזה באמת ממונא משלמין ולא לקי.

[הנה יש לשאול, דאם כן באופן דאיירי המשנה, שהעדים העידו רק על מכאן ולהבא, אם כן אמאי הכהן יחזיר הממון, הא הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה. ויש לומר דלתירוץ קמא בתוספות (ריש מכות ד״ה מעידין) הא סגי בזה במלקות. אבל לתירוץ בתרא יקשה].

ולענ״ד כיון דמספקא להו ואשתכח שבאמת יש כאן חיוב ממון, יש לומר דישלמו.

אלא תיקשי בהך (סנהדרין מ״א א׳) דעדי נערה המאורסה שהוזמו, דאין נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו, ולא התרו אותה לסקילה, מכיון דהיתה אשה חבירה דלא בעי התראה. ותיקשי, דאם סגי בספק, אם כן הא עכ״פ מסתפקא להו דשמא היא חבירה, ואם היא חבירה אם כן מחייבין אותה סקילה, ואם כן נימא שהעדים זוממין נהרגין. אך מכל מקום יש לחלק, דהתם איירי שסוברים העדים שאינה חבירה בתורת ודאי. אך היאך יתכן שידעו כן בתורת ודאי. [ועיין בחידושי חתם סופר ריש מכות דדן מהו היכא דמספקא להו].

פדה ולא בירך

הנה הפודה בנו מברך ״אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן״. ואם פדה בנו ושכח לברך, מכל מקום יצא ידי חובת פדיון הבן.

והנה אם יחזור בו מהפדיון תוך כדי דיבור שפיר דמי, דכך מבטל הפדיון, ואז יוכל לפדות שנית עם ברכה.

אלא יש לעיין אם חיובא למיעבד הכי, או דילמא כיון שיצא ידי חובת פדיון הבן בדיעבד, אינו חייב למיעבד הכי לכתחילה.

א. הפריש תרומה ושכח לברך האם ישאל

הנה במנחת יצחק (ח״ט סי׳ קי״ח) מביא פלוגתא בין ב׳ חכמי הדור, במי שהפריש תרומות ומעשרות ושכח מלברך, האם ישאל על ההפרשה, כדי שאחר כך יוכל להפריש שנית בברכה.

דהנה לחד גיסא, יש לדון דחייב לישאל על מנת שיוכל להפריש התרומה עם ברכה. וכך אייתי בשם מרן האבי עזרי זצ״ל.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דלא ישאל, דהברכה שמברך על הפרשה השניה הוה ברכה שאינה צריכה, [מכיון שלא היה צריך הפרשה השניה, דכבר היה הפרשה רק נשאל עליו], ונמצא דבהשאלה הוי כגורם ברכה שאינה צריכה. וכך אייתי שם בשם מרן הקהילת יעקב זצ״ל. [ויש לעיין דהא יוכל להפריש בשנית עם עוד פירות אחרים החייבים בברכה ואם כן לא יהא ברכה שאינה צריכה].

ב. דעה שלישית

אמנם שמעתי מהגאון זכר טוב שליט״א (וכך כתב בספרו זכר טוב סי׳ ט׳ אות י״ג) דעה שלישית בזה, והוא סברא אלימתא, דלמה ישאל הרי לא ירויח בזה כלום, דהרי כתבו רבנן בתראי [חתם סופר תשובות יו״ד סי׳ ש״כ, וחזון איש אהע״ז סי׳ ס״ג ס״ק כ״ג] דאף אם בירך על הפרשת תרומה, מכל מקום שרינן להשאל על ההפרשה, ולא הוי ברכה לבטלה, דהרי בשעת ההפרשה היה ראוי לברכה. [עיין בדרך אמונה פ״ד מהל׳ תרומות בציון הלכה אות ת״פ]. ואם כן גם היכא דלא בירך מה ירויח אם ישאל, הא אף כשנשאל היה ראוי שיברך בשעתו, נמצא שעדיין קיים החסרון ברכה ואינו מתקנו בהשאלה.

[ויש לעיין בכל זה מהו בנטל ידיו ולא בירך על נטילת ידים, האם יטמא ידיו כדי שיוכל ליטול שנית עם ברכה. עיין מה שכתב רבינו בבר אלמוגים סי׳ קנ״ז].

מעתה לענין נידון דידן בפדיון הבן, נימא דלסברת הזכר טוב, לא יחזור בו מהפדיון, כי לא ירויח בזה כלום. אמנם יש לדון לא כך וכדלקמן.

ג. האם מותר לחזור

הנה יש לעיין בבירך על הפדיון הבן, האם מותר לחזור תוך כדי דיבור, מי אמרינן דדמי לשאלה דאמרינן דמותר לישאל אע״פ שלמפרע יתברר שלא היה על מה שיחול הברכה. או דילמא שאני לענין חזרה דאסירא ליה, דגורם ברכה לבטלה.

מעתה אם נימא דחזרה אסירא ליה מכיון שגורם ברכה לבטלה, אם כן גם לסברת הזכר טוב הנ״ל דאין ריוח להשאל על הפרשה בלא ברכה, מכל מקום נמצא דאם לא נשאל אלא חוזר בו תוך כדי דיבור, אם כן לא היה ראוי לברכה בשעת ההפרשה. אם כן שוב בשכח יתחייב לחזור תוך כדי דיבור. [א״ה. דהרי אין לומר דלא ירויח כלום, דאדרבה הרי אחרי שחזר בו לא היה ראוי לברכה כלל, ואם כן עכשיו מתחייב בהברכה].

ד. האם תליא בטעם אמאי מותר להשאל

הנה בעיקר האי נידון בבירך על הפדיון הבן, האם מותר לחזור תוך כדי דיבור, יש לדון האם תליא בטעמא דמותר להשאל ולא חשיב שגורם שהברכה יהא בטלה,

דהנה בחתם סופר (שו״ת יו״ד סי׳ ש״כ) כתב דטעמא דמותר להשאל, מכיון דאין כאן ברכה לבטלה שמברך וציונו לפרוש תרומה חלה, וענין הפרשת תרומה חלה הוא שישאר לו כח לשאול עליהם, וכה ציוונו להפריש אותם על דעת זה וכן עשה והפריש. מעתה לענין חזרה, לכאורה לא דמיא לתרומה, דהרי כיון דחזר בו לא קיים הצווי כלל.

אך בחזון איש (אה״ע סי׳ ס״ג ס״ק כ״ג) כתב דטעמא דמותר להשאל היינו מכיון דבירך בשעה שהיה ראוי לברך, ואף שהיה בטעות, מכל מקום ראוי האדם לברך את ד׳ בכל היום אלא שאין רשאי להרבות בזה, וחכמים קבעו השעות שהאדם יותר מוכן בהכרת בוראו וחסדיו, וכל שעשה ברכה ברשות חשיב ברכה, שכבר הגיע השעה המוכנת אף שהיתה בטעות. ולדבריו יש לעיין מהו בחזר בו, האם גם בכהאי גוונא חשיב שעה המוכנת לברכה. ועיין.

מהו לענין ספירת העומר

הנה יש לדון כעין זה לענין ספירת העומר, אם שכח לברך לפני ספירת העומר, האם מהני לחזור מהכוונה תוך כדי דיבור, ואחר כך

יחזור ויספור שנית עם ברכה.

א. תוך כדי דיבור לקלקל

הנה לחזור בדיבור מהספירה, לכאורה תליא אם תוך כדי דיבור מהני רק לתקן, או דילמא מהני גם לקלקל ברכה מתוקנת.

ובדעת תורה (למהרש"ם, סי' קי"ד סע' ו', בהגהת נכד המחבר) מביא דברמב"ן (מלחמות, ברכות ו' ב' מדפי הרי"ף) נסתפק אם יש תוך כדי דיבור לבטל דבר מעליא. [ולפירוש הרמב"ן האי מילתא איבעיא להו בגמרא ברכות י"ב א'].

ובמשנה ברורה מבואר דלא מהני תוך כדי דיבור לבטל ברכה מתוקנת. דהנה כתב במשנה ברורה (סי' מ"ו ס"ק כ') בשם חיי אדם, בהא דקיימא לן (שו"ע סי' מ"ו סע' ה') דבבירך זוקף כפופים לא יברך מתיר אסורים, דהיינו אף בפתח את הברכה אדעתא דהכי לומר זוקף כפופים ועדיין לא סיים, לא יסיים במתיר אסורים, דלא מהני לחזור תוך כדי דיבור. [וכעין זה מביא גם מפרי מגדים סי' ר"ט].

ואם כן אכתי לא יוכל לברך על ספירת העומר, דאע"פ שחזר בו מהספירה הראשונה, מכל מקום מספק אמרינן דאינו יכול לבטלו, ונמצא דכבר יצא ידי חובתו בספירה הראשונה.

[ועיין בשיח הלכה (סי' מ"ו אות ט"ז) ובמרור דרור (שנת תשנ"ט סי' ד' סק"ה בסופו באורך)].

ב. ספק ספיקא

אך אם נזכר שלא בירך קודם שספר השבועות, הרי איכא דסברי דשבועות מעכב המצוה ואם כן אכתי לא יצא ידי חובתו, ואם כן עכשיו יכול לספור שנית בברכה.

אך גם זה הוה ספיקא אם שבועות מעכב. וכי תימא דאיכא ספק ספיקא דיכול לספר שנית ולברך, דספק דמהני תוך כדי דיבור לבטל, וספק דלא יצא ידי חובתו בלא לספור שבועות, אך מכל מקום הא כתב במשנה ברורה (סי' רט"ו סק"כ) דאף בספק ספיקא לחומרא לא יברך.

ג. האם בספירת העומר מברך על ספק ספיקא

אך הא חזינן בתרומת הדשן דבספק ספיקא בספירת העומר יכול לברך, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' תפ"ט סעיף ח') דאם מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר הימים בברכה. ובתרומת הדשן (סי' ל"ז) איתא דהטעם הוי משום שיטת הראבי"ה (ח"ב סי' תקכ"ו הובא באור זרוע ח"א סי' שכ"ט, וכן דעת הרמב"ם פ"ז תמידים הלכה כ"ד) דספירת העומר בזמן הזה הוי דאורייתא. וכן איכא שיטה דבספק דאורייתא מברכים, וכדעת הראב"ד (פ"ג מהל' מילה ה"ו) וחכמי לוניל (הובא בשו"ת פאר הדור סי' כ"ו) ורבינו יונה המובא בראי"ש (חולין פרק ו' סי' א'). ומשום הכי בספק אם דילג דהוי ספק דאורייתא מברך. [ולא הוזכר בתרומת הדשן דבה"ג שיטה יחידאה].

ואם כן גם בנידון דידן יש לומר דשפיר דמי למיעבד הכי דאיכא ספק ספיקא דיכול לברך על הספירה השניה.

אך באמת יש לחלק בין הנושאים, דנידון התרומת הדשן הוא שיש מצוה קמן ואם כן אפשר לברך, אבל אין נידון שכבר עשה המצוה, משא"כ בנידון דידן שהיתה כבר ספירה.

ד. יספור שנית וישמע הברכה מאחר

אך יש לומר דמכל מקום יחזור בו ויספור שנית, וישמע אחר כך הברכה מאחר. וכך עכ"פ מספק ירויח ספירת העומר עם ברכה.

אך יש לומר דמדינא פטור מלעשות כן, כיון דאף בספק ספיקא לחומרא מקילינן בדרבנן, כמו שכתב במשנה ברורה (סי' תי"ד בשער הציון סק"י, ועיין בדרכי תשובה סי' ק"י), נמצא דאכתי במצוותו קאי, ואמרינן דיצא ידי חובתו.

ונהי דמכל מקום אין כאן ודאי, דגם ספיקא דרבנן לקולא בספיקא קאי, ויכול לנקוט כהצד החומרא אם החומרא תביא קולא, [כדהארכנו במקום אחר], אך הא מכל מקום יצא. אך יש לעיין אם יש מידת חסידות למיעבד הכי.

ה. בירך על פרי אחד

הנה בהלכות קטנות (למהר"ם חגיז ח"א סי' ק"מ) מסתפק בנתכוין רק על פרי אחד בשעת הברכה, האם מהני תוך כדי דיבור להברכה לכוון להוסיף עוד פירות.

והנה הביאו ראיה דלא כהנ"ל, דאי אפשר לבטל תוך כדי דיבור, דהרי חזינן בבירך על פרי ונפל מידו, אף שרוצה לאכול פירות אחרים, דעת המחבר (סי' ר"ו סע' ו') דחוזר ומברך, והרי יוכל לחזור מכונתו על הפרי הראשון.

אמנם העירו דיש לחלק, דבשלמא בהא דהלכות קטנות, לא היה אלא כוונה לאכול רק פרי אחד, אמנם בבירך על פרי ונפל מידו, הרי רצונו לאכול ראשון פרי המסויים, מקרי טפי מעשה מאשר כוונה, ואם כן אינו יכול לחזור בו תוך כדי דיבור ולכוון לפרי אחר.

אך העירו דהרי קיימא לן לדינא דהרמ"א רק בכוון להדיא ולא בסתמא, [אמנם בביאור הלכה (שם) כתב דאיכא דסברי דגם בסתמא], והשתא להלכות קטנות יכוין עכשיו בהדיא על אחרים, והרי נמצא במלך העולם ויחתום ויכוין.

ו. עוד בהנ"ל

אמנם איתא התם (שו"ע סי' ר"ו סע' ו') דבבירך על פרי ונפל מידו, אף שרוצה לאכול פירות אחרים, חוזר ומברך, אף כשגמר רק תיבת מלך העולם, ובזה ודאי תיקשי שימשיך על הפרי השני, וצריך לומר דלא מהני חילופי כוונות, אמנם בהפלאה (ברכות י"ב ד"ה אך באמת) דן דמהני להחליף הכוונה לאחר מלך העולם, כגון בהיו לפניו ב' פירות והתחיל אדעתא דפרי אחד ולאחר "מלך העולם" רוצה לסיים בפרי שני. [והיינו לחד גיסא בגמרא שם].

ספק בכור לענין פדיון הבן

בצמד צדק (סי' קכ"ה) מביא עובדא באשה אחת שבקטנותה נמלטה מחרב רעה בארץ רוסיא, ויודעת מקום מולדתה ושמות אביה ואמה, רק שאינה יודעת אם אביה היה כהן או לוי או ישראל, ונישאת לאיש וילדה זכר שהוא פטר רחם לה, ודן בצמח צדק האם הבן חייב בפדיון הבן, לפי שאשה אחת מארחי ופרחי הגידה לה שאביה היה לוי.

א. פלוגתת צמח צדק עם קונטרס הספיקות

הנה אמרינן בגמרא (בבא מציעא ו' א') דספק בכור אדם פטור מפדיון הבן, דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ומשום הכי כתב בצמח צדק כתב דהכא פטור מהפדיון, מפאת דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא המוציא מחבירו עליו הראיה.

אמנם בקונטרס הספיקות (כלל ו' אות ה') כתב לא כך, דהאי כללא דאין הולכין בממון אחר הרוב לא איתמר אלא בממון דעלמא, אבל בממון עניים שפיר אזלינן בתר רובא.

ב. דינא דהמרדכי לענין מתנות כהונה

הנה כתב ברמ"א (יו"ד סי' ס"א סע' כ"ה) לענין מתנות כהונה דזרוע לחיים וקיבה, דבמקום שנוהגין לשחוט אצל עובדי כוכבים, וקנה על תנאי שאינה טריפה, דאם נמצא טריפה נשאר להעובדי כוכבים, ואם נמצא כשירה לוקחו הישראל, פטור מן המתנות, דבשעת השחיטה לא היה מבורר שהוא של ישראל, ואע"פ שהרוב קאמר דלא היתה טריפה, אין הולכין בממון אחר הרוב, וממילא אמרינן דהיא בחזקת הנכרי. והמקור הוא תשובת המרדכי (חולין סי' תשל"ז) בשם ראבי"ה.

והנה באמת כל התשובה דהמרדכי צריכה עיון, שהרי טריפה פטור ממתנות כהונה, וחזינן דבעלמא לא חיישינן לטריפה ומחייבינן במתנות כהונה, ואם כן בנידון המרדכי מה יתן לנו שהיא טריפה וממילא שייכת לנכרי, הרי בלאו הכי אם היא טריפה הרי פטורה ממתנות, וכיון דלא חיישינן להכי, אם כן אמאי הכא ניחוש. ואם כן התשובה צריך עיון גדול.

וביארו דברי המרדכי, דאדרבא נימא כדברי הקונטרס הספיקות דבמתנות כהונה אזלינן בתר רוב, וזהו הטעם דבכל מתנות כהונה לא חיישינן לטריפה, אבל הכא הנידון מתחיל בממונות מי הבעלים, ונקבע שהמקח בטל מחמת תנאו, וממילא יהא פטור ממתנות. והנה בזה יתיישב היטב תשובות המרדכי. וצריך עיון אם זה כונתו.

ג. ספק על האב

הנה בעובדא דצמח צדק, הספק הוא על האם, אמנם היכא דהספק הוא על האב, דנו רבנן בתראי (אגרות משה יו"ד קפ"ח) דבזה יודה הצמח צדק דחייב בפדיון הבן, דהרי בהאב איכא נפקותות אם הוה כהן לענין

אם רשאי ליטמא למתים ולישא גרושה, וכיון שפסקנו שאינו כהן לענין דרשאי ליטמא למתים ולישא גרושה, אם כן דינו כך גם לענין שאר מילי. והיינו סברת הפלאה (ספ"ק דכתובות).

[וכך פסק בחתם סופר (אה"ע ח"ב סי' קס"א). וכן עיין בחידושי חתם סופר (ריש פרק אלו נערות) דנקט נמי כהפלאה. ובאמת מדברי תוספות שם משמע דלא כהפלאה, שהרי דנו שיפטר מקנס מחמת מיעוט דהיא נכרית, ואין הולכין בממון אחר הרוב, אע"פ דלכל התורה דינה כבת ישראל].

ולכאורה בשולחן ערוך (אה"ע סי' ד') מבואר דלא כהפלאה, דהרי איתא דהמסופק אם נכרי או ישראל בעיר שרובה ישראל פטורים על זה שמזיקים אותו.

ד. דברי הגרע"א בזה

הנה בתשובות הגרע"א נקט דלא כהפלאה לענין פדיון הבן. אמנם יש לעיין בשאר דוכתי שהסכים הגרע"א להפלאה, דהיינו בתשובות תניינא (סי' קמ"ח וסי' קכ"ט ומביא גם ממונות). ובתניינא (סי' ק"ח) דן לענין עשירי ודאי מכח סברת הפלאה. ועיין בדרך אמונה (פי"א מבכורים ה"ט בביאור הלכה) האריך בדברי גאוני בתראי בזה.

וכך מביא בכתב וקבלה (סוף פרשת בחוקותי, כ"ז ל"ב) בשם הגרע"א דמתוספות (סוף פ"ק כתובות ט"ו ב' ד"ה להחזיר) לא משמע הכי.

ה. דילמא הוא לוי

הנה שאלו היאך יתכן לחייב האדם שאיננו מכירין אותו בפדיון הבן, מפאת סברת הנ"ל דהפלאה, נהי דהוכרע שאינו כהן, דהרי רשאי ליטמא למתים ולישא גרושה, אך דילמא הוא לוי, והרי גם לוי פוטר מפדיון הבן.

וכי תימא לענין ליתן מעשר ראשון, הרי תרומת בזמן הזה דרבנן, ובפשוטו נידון דרבנן לא מהני לדאורייתא, וכי תימא לענין שיבנה בית המקדש ויהא כל יושביה עליה השתא מיהת לא דיינינן לה.

אמנם העירו דהרי קיימא לן דבהמת לוי פטורה מפטר חמור, ואם כן נפקא מינה כשהוא לוי, והוכרע לן שאינו לוי בתורת ודאי.

תו העירו דנפקא מינה דהרי איכא חיוב לכבד לוי, כדהאריך במגן אברהם (סי' ר"א ס"ק ד').

עוד בדינא דהפלאה

הנה יש לדון עוד ביסוד הנ"ל דהפלאה דאע"פ דאין הולכין בממון אחר הרוב, מכל מקום כיון דהוחזק לדבר אחר, הוחזק גם לענין ממון, דלכאורה בזה מיישב קושיית הגרע"א דלקמן.

דהנה קיימא לן דרוב מהני רק באיסורים, ולא בממונות להוציא ממון, דכללא דהמוציא מחבירו עליו הראיה נאמר גם כשיש רוב.

והלכך המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן לא יוכל הקונה לתבוע הכסף בחזרה, דיאמר המוכר לשחיטה מכרתיו לך, אע"פ שרוב קונים לחרישה, כמבואר בבבא בתרא (ריש פרק המוכר פירות, צ"ב ב') דקיימא לן כשמואל כן ודלא כרב.

והקשה הגרע"א (קושיות עצומות להגרע"א, ב"ב צ"ג) דאם כן אמאי בהרג בהמת חבירו, חייב לשלם כל דמי הבהמה, הרי דילמא הוה טריפה ודמיה פחותין.

א. הוחזק גם לממונות

הנה כתב הגרע"א ליישב, דכיון דכבר דנין עליו לענין שאר דבריו לענין אכילה וכדומה וכבר החזקנו אותה לכשירה, אם כן הוחזק כך גם לענין ממונות.

וכתב דמכל מקום לא יועיל בבהמה טמאה, דהרי לא הוחזקו אותה שאינה טריפה. וכתב סברא זו נמי בתשובות (תניינא סי' קכ"ט וסי' קמ"ח).

ב. לענין פדיון הבן כתב לא כך

אך בהא דכתב הגרע"א (תניינא סי' ס"ז) לענין פדיון הבן חזינן דלא כן, דהרי כתב דכשלא ידעינן אם לוי או כהן, פטרינן ליה מפאת דאין הולכין בממון אחר הרוב.

[וכן מדברי הרא"ש בקידושין (מ"ה ב') בנתקדשה מכח רוב, לא ירש בעלה דאין הולכין בממון אחר הרוב].

ג. זהו שומת הבהמה

ודכירנא שראיתי להגרע"א תירץ במקום אחר, דזה שומת הבהמה, כל דלא ידעינן אם טריפה או לא. [ובסברא צריך עיון הא עומדת ליבדק. ועיין מה שהארכנו בגליון הקודם בענין זה].

ד. נפקא מיהנ בקידש אשה בהבהמה

נפקא מינה בזה בקידש אשה בבהמה, ואם היא טריפה הוה פחות משוה פרוטה, האם מקודשת רק מכח רוב דלאו טריפות, או דילמא מקודשת ודאי, ונפקא מינה אם בעלה ירשנה, דאם מקודשת רק מכח רוב לא יירשנה להוציא מיורשיה דאין הולכין בממון אחר הרוב.

והנה האי נפקא מינה תהא בבהמה טמאה, דבבהמה טהורה, הרי ממה נפשך דנין שאין טריפה בתורת ודאי דמדחזינן דהמנבל בהמה ושחטה משלם ולא אמרינן דילמא הוה נקב במקום סייף, כדכתב הגרע"א (המובא בהכתב והקבלה הנ"ל).

עניני שבת

נושא תינוק וכיס בצווארו

הנה איתא בגמרא שבת (קמ"א ב') דקאמר רבא, הנושא תינוק וכיס תלוי בצווארו, חייב על הוצאת הכיס. אבל על הוצאת התינוק אינו חייב, דסבר כרבי נתן דחי נושא את עצמו. ולא אמרינן דהכיס בטל לגבי תינוק, דכיס לגבי תינוק לא מבטלי ליה.

חזינן דהמוציא דבר בכיסו חייב משום הוצאה בשבת.

א. רוכב על הסוס עם חפץ בכיס

הנה הקשו האחרונים, דהנה אמרינן במסכת עבודה זרה (ט"ו א') דהלכה כר' יהודה בן בתירא דמותר למכור סוס לנכרי, דרק בהמה אסרינן למכור לנכרי, משום גזירה דשאלה ושכירות ונסיוני.

[היינו דאסור לישראל להשאיל או להשכיר בהמה גסה לגוי שלא יעשה בה מלאכה בשבת והרי הוא מצווה על שביתת בהמתו. ונסיוני, היינו דזמנין דזבנה לה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא ואמר לו תא נסייה ניהליה ושמעה ליה לקליה ואזלא מחמתיה וניחא ליה דתיזל והוה מחמר אחר בהמתו בשבת].

אבל בסוס כיון דהסוס מיועד לרכיבה וחי נושא את עצמו, אך אינו מיועד לקחת משאות, אם כן אין בזה חשש איסור דאורייתא ולא גזרינן בהו.

והשתא תיקשי הרי מן הסתם יש לרוכב דבר בכיסו ונמצא דהסוס מטלטל את החפץ, ויש כאן מלאכה, ומאי שנא סוס מבהמה. ועיין בחזון איש (מועד סי' ס"ב ס"ק כ') שהקשה כן ונשאר בקושיא.

ב. בכהאי גוונא לא גזרינן

הנה לכאורה יש ליישב, דכיון דיכול להיות אופן שאין לו דבר בכיסו, והאיסור מכירה רק משום גזירה שמא ישכיר, בזה לא גזרינן.

ולפי זה דוקא במכירת סוס, אבל שכירת סוס יהא אסור משום האי חששא. אך בלאו הכי כתב במשנה ברורה (סי' ש"ה ס"ק ע"ח) דאסור להשכיר סוס שמא ישים עליו משאוי.

ג. מחזיק את המושכות

הנה אכתי יש לעיין, דהרי הרוכב מחזיק את המושכות, ומה שיוצא מתחתיו טפח אינו בטל לסוס, כמבואר בגמרא שבת (נ"ד א'), וכן קיימא לן (סי' ש"ה סע' ט"ז).

אך עיין בשולחן ערוך (שם) שכתב דרק דמי כמי שנושאה בידו, ואם כן שוב הוי רק דרבנן, וממילא לא גזרינן.

ד. נער גוי הרוכב על הבהמה

הנה הראוני בשולחן ערוך (סי' ש"ה סע' כ"ב) דמי שיש לו נער אינו יהודי ורוכב על הבהמה בשבת כשמוליכה להשקותה, אין צריך למונעו, כיון שהחי נושא את עצמו. אבל צריך למונעו שלא יתן עליה בגדיו ולא שום דבר, דאסור משום שביתת בהמתו. ותיקשי אם יש בכיסו דבר מה יש כאן איסור דאורייתא.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7
בני ברק
ravganichovski@gmail.com
L5703949@gmail.com

הלכה ומנהג

מראות מרן רשכבה"ג רבנו **אהרן יהודה ליב שטינמן** זצוק"ל | גליון מס. 2

הלכה ומנהג

שח בן רבנו, הגר"ש: תקופה אחרי שגמר רבנו להשיא את ילדיו, הוא פנה אלי ואמר שכעת יש לו קצת כסף ורוצה לקיים מצות כתיבת ספר תורה, וחשב על הג"ר ישי מנדל (שאז מסר שיעורים בישיבת תפארת ציון בני ברק, והכירו עוד מאז שהי' מלמד בכפר סבא) שידע לכתוב סת"ם, ואבי התנה עמו שלא יכתוב סתם לפני שמקבל כסף, אלא בכל פעם שיצטבר לו כסף הוא ישלם, וכפי השווי של הכסף כך הוא יתקדם בכתיבה.

והתנה עוד במפורש, שכל הענין יהיה בסוד ולא יודע כלום, וגם בתוך המשפחה לא רצה שיידעו מזה כלל. חוץ מזה לא ביקש תנאים מיוחדים.

ואכן כך היה, מידי פעם אבי הביא לו כסף וכך במשך כמה שנים הוא התקדם כל פעם עוד כמה ירעות בספר תורה, והיה מביא לנו היריעות להגיה אותם, וישבתי עם אבי, עם תקון סופרים (דוידוביץ) ואחד היה קורא מהיריעה והשני עוקב בתקון סופרים.

זכורני שפ"א מצאנו טעות כזו שבלי לקרוא בקול את התיבות היה לא שכיח לעלות על זה. זה היה בפרשת תצוה שהוא טעה וכתב שרשרות גבלות במקום שרשות גבלות.

כשגמר את כל כתיבת הס"ת [ר"י רוזנטל תפר היריעות, והרב הרשקוביץ מכר את העצי חיים, ותפרו מעיל נאה לספר תורה] ביקש להכניס את זה לישיבת גאון יעקב, ובתנאי שלא ידעו שהוא התורם, גם לא רצה שיהיה תהלוכה ומודעות ברחוב. הביאו הס"ת לחדר אוכל של הישיבה והעלו את זה להיכל הישיבה למעלה בשירים ושמחה גדולה. בני הישיבה שהבחינו בהתרגשותו העצומה בעת הכנסת ס"ת, ושזלגו עינו דמעות שזכה לכך, הבינו שזה ס"ת שלו.

וכן לא רצה לעשות סיום כתיבת אותיות ולכבד רבנים וכו' כי לא רצה שום פרסום.

זכורני, שאז איכשהו נודע הדבר לחמי הגר"ח קניבסקי, ומאוד התפעל מזה ושאל אותי כמה פרטים איך כתב, כי באותו הזמן עלה בדעתו גם לקיים מצוה זו, ומכיון שהייתי מצווה מכיבוד אב שלא לדבר מזה כלום, התחמקתי קצת.

רבנו ביקש לרשום ברמז בראשי תיבות, את שם רעייתו הרבנית, והילדים על צידי עצי החיים, כדי שיהיה לסימן של מי הספר תורה. [בצוואה כתב שהס"ת הוא רק שלו ללא שותפים].

וסיפר רבנו שאת השש שורות האחרונות כתב בעל הקהלות יעקב אפי' שהיה איטר. (מתוך הספר כאיל תערוג – עניני יור"ד)

וכך מספר תלמיד מאותם ימים: ביום בהיר אחד הגיע 'מסגר' לישיבת גאון יעקב ופירק את דלתות העץ של הארון קודש, ובנה בתוך הארון קודש כמין ארון מברזל כמו כספת.

לשאלת הבחורים מה יום מיומים? השיב הגר"ז ברלין שליט"א, שיש יהודי שרוצה להכנים ס"ת לישיבה, אבל מעונין שיהא על זה שמירה טובה, ולכן בונים את הכספת.

רבנו בהכנסת הספר תורה שלו

על השאלה מיהו אותו יהודי? לא קבלנו תשובה, רק אמרו שזה יהודי שומר תור"מ שגר ברחוב חזון איש, לא העלינו על דעתנו מיהו אותו יהודי. וסוברים היינו שזה איזה יהודי שגר ליד בית הקברות ברח' חזו"א.

לאחר זמן הודיעו שבער"ש קודש, בשעה 8:30 בבוקר, יתקיים הכנסת ס"ת מהחדר אוכל שבישיבה בקומה א', לבית המדרש של הישיבה בקומה ג, במשך חצי שעה עד 9:00 שלא יהי' ביטול תורה. וסיפרו שהס"ת נמצא בבית רה"י הגר"ז שליט"א

בחדר האוכל היה את החופה כבר מיום ה', ואכן התקיימה ההכנסת ס"ת ביום ו' בבוקר בפרשת ויצא תשמ"ה.

אף אחד לא ידע מיהו בעל הספר תורה, **רבנו זצ"ל היה מרוגש כפי הנראה בתמונה.**

מעיל הס"ת היה צבע כחול פשוט בלי שום ציורים ופרחים, רק הפסוק כי מציון תצא דבר תורה ודבר ה' מירושלים.

לאחר זמן הרגישו הבחורים שבעצי חיים חרוט ת.ש - מ.ש - ש.נ.ש והבינו שזה שמות משפחת מרן.

לאחר זמן נוסף העלה אדם גדול שליט"א שהספר של רבנו, ורבי נחום ברנשטיין אמר לרבנו שמענו שהרה"י תרם ס"ת לישיבה, וענה רבנו לא תרמתי רק הפקדתי ואז נתברר הסוד.

רבנו ביקש שיגיהו את הספר מחסירות ויתירות, והגיהו כל יום שישי אחת לשבועים, [בגלל שהיה עוד ס"ת שקראו בו בתורנות] ואכן נמצא טעות בפרשת ויחי 'ואני נתתי לך שכן אחד, היה כתוב לכם. והסופר תיקן ושאלו את רבנו האם מינה את הסופר שליח לתיקון הטעות וענה רבנו שזה עוד השליחות הראשונה לכתיבת הס"ת.

[ודבריו מפורשים בגמ' בגיטין סג, ב עי"ש] (עטרות לזכרון עמ' קח –קט)

אמנם לאחר שנים ששאלו תלמידיו בחניכי ישיבת ארחות תורה במודיעין עילית להכניס ס"ת, ושאלו את רבנו האם לעשות בפירסום, אמר להם שכן, ושאלו מ"ש מהצורה שהוא הכניס את הס"ת? והשיב 'בדורינו צריך את השמחה הזו ברחובות'.

ימים מקדם

בימים אלו בשנת תשנ"ח נסע רבנו לארצות הברית לחזק את יהודי אמריקה. מצו"ב ביקור האדמו"ר מסאטמר זצ"ל באכסניה של רבנו זצ"ל

סיפר הרב ירחמיאל בויאר: בשהותו של רבנו במונסי כל הפמליה שכנו בביתו המפואר של הנגיד ר' שמעון גליק, ורבנו עצמו שהה עם ר' משה בבית שלו בקומה אחרת ולא עם כולם, הסיבה לכך, היא הרגישות מיוחדת בבית אדם לחברו. הוא ידע כי לכולם הרב גליק יגיש אוכל מפואר כיד המלך וכו' כל מיני עניני נוחות, ואילו רבנו עצמו הרי אוכל רק פת חרבה, ולא רצה שירגישו נבוכים, ולכן הלך לאכול במקום אחר, שירגישו בנוח. כי תבע מעצמו את הסיגופים ולא מאחרים.

האדמו"ר מסאטמר בביקור אצל רבנו

פתח העירוב

מוקד העירוב בארץ הקודש 054-84-833-20

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

מענה ע"י הרבנים
054-84-833-20
לקבלת הגליון במייל
A83320@GMAIL.COM

גליון 21
סימן שע"ו ד' - ש"פ ד'

סימן שע"ו סעיף ד'. בית הכסא שבין שתי בתים, ולא עירבו יחד, רשות שניהם שולטת בו ואסורים. בסעיף זה מדובר במקרה שהיה מצוי בזמנים ההם, שהיה בבית פינה של בית הכסא עם חור, שלמטה ממנו היה בור של קיבול הצואה של בית הכסא, וכאשר הבור הזה משותף לשני שכנים, א"כ הבור הוא חצר של שנים, ואם לא עירבו ביניהם אסור להוציא מהבית אל הבור, וא"כ בשעה שעושה צרכיו עושה איסור הוצאה דרבנן. מדין זה למדנו מחלוקת יזועה בענין אחר, כדלהלן.

באחרונים הקשו מדוע יש בזה איסור, הרי בית הכסא אינו מקום דיורים, וא"כ הוא כעין חצר, ולא אסרו חז"ל להעביר מחצר לחצר [דברים שלא קנו שביתה בבית] כמבואר בסימן שע"ב (סעיף א'). ובמגן אברהם (סק"ט) כתב שהטעם משום שהצואה היא כלי ששבת בבית, ולכן אסור להעביר אותה אפילו מחצר לחצר. ובחזו"א (סי' צ"ו סק"ה) תמה על כך, איך יתכן שמקבלת דין כלי ששבת בבין השמשות, הרי בעוד הצואה בתוך הגוף אין עליה שם חפץ, ואין בה טלטול, א"כ אינה נחשבת כלי ששבת בבית.

ובגליון רע"א (לעיל סי' שנ"ה ס"ג) כתב ביאור אחר, וכונתו שכאן מדובר שבית הכסא נמצא בבית, ומהבית אל חצר משותפת אסור להעביר כל דבר שהוא, גם דבר שאינו כלי ששבת בבית, ולכן אסור להטיל הצואה מהבית אל הבור. וכן הסכים הבית מאיר, וכן העתיק המשנ"ב לעיל (סי' שנ"ה ס"ק ל"ד). אבל החזו"א (שם) חולק וכותב שבית הכסא אינו יכול להחשב בית, כי לא גרים בו בשימושי אכילה. ובביאור דעת החולקים, כתבו בספרי זמנינו שלדעת רע"א בית מאיר והמשנ"ב כל חדרי הבית נחשבים בית, גם אלו שהשימוש בהם הוא לצורך מסוים, כי הכל טפל למקום האכילה, והכל חלק מהדיורים.

על פי דין זה יש נפק"מ גדולה מאוד, במקומות שיש עירוב עם פיקוח טוב, אבל בתוך השכונה יש גוים ומומרים שפוסלים את השיתוף בפת, ולכן השכונה מוגדרת כחצר שאינה מעורבת. והכלל הוא שמותר לטלטל כלים ששבתו בחצר מחצר לחצר, ולא להכניסם לבית (כמבואר בסי' שע"ב ס"א). נשאלת השאלה האם אפשר להכניסם להול (חדר הכניסה שבבית) שאינו חדר שאוכלים בו, או שמא גם זה חלק מהבית. ובפשטות לדעת החזו"א הוא נחשב כחצר, ויהיה מותר להכניס אליו עגלה ששבתה בחדר מדרגות מכניסת השבת (חכמת הלב פ"א ס"ט). משא"כ לדברי רע"א והמשנ"ב אסור, משום שנחשב שמכניסם לבית. ודעת גדולי ההוראה להורות שלא כדברי החזו"א בזה, וכל חדרי הבית נחשבים כבית גם לקולא וגם לחומרא.

[יש להוסיף שלדעת החזו"א יוצא גם חומרא גדולה, שיש מקרים שגם בתוך הדירה אסור להעביר מהחדרים לסלון, חפצים שבאו מחוץ לבית, כאשר אין עירוב מהמקום שבו היה החפץ בכניסת שבת. וזה דבר שלא שמים לב כלל].

סימן שע"ח

סעיף ב' ג' ד'. זה הכלל לד' הסעיפים הנ"ל, רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה [ורק כדי להעביר מזו לזו, צריכים לערב יחד].

ע"פ דינים אלו נשאלו האחרונים כיצד כאשר התקלקל העירוב לא נאסר הטלטול מחצר בית הכנסת לבית הכנסת, הרי בני העיר אסורים במקומם [בחצרותיהם], ויש להם זכות דריסת רגל בבית הכנסת, וא"כ יאסרו זע"ז.

רע"א (שו"ת קמא סי' ל"ד) השיב שדין זה נאמר רק כאשר עיקר המעבר של הרגל האסורה היא דרך החיצונה, משא"כ כשדר במק"א ורק עובר דרך חצר זו כדי לעבור ממקום למקום אחר, אינו אוסר וכן בית הכנסת אינו משמש מעבר לבתיהם אלא שהם באים אליו, אינם אוסרים. שאם לא כן כל איש שדר מחוץ לעיר וקנה מקום בביהכנ"ס ובא בשבת יאסור. וסברא זו כתב גם השערי תשובה (כאן סק"א) בשם שו"ת חינוך בית יהודה.

הנודע ביהודה (תנינא או"ח סי' ל"ט) השיב שרגל האסורה אוסרת רק כאשר לולי האיסור היתה יכולה להשתמש בחיצונה, שבית הפנימי מוקף במחיצות עד החצר החיצונה, אבל אם אין מחיצות ואינה יכולה להשתמש בחיצונה אינה אוסרת, וכ"כ החזו"א (פו, יא) שכיון שבין בתי המתפללים לביהכנ"ס יש רחוב שהוא כרמלית [כיון שהתקלקל העירוב], אין דין רגל האסורה וכו'. והנוב"י הוסיף עוד שאף כאשר המתפללים מוקפים במחיצות עד ביהכנ"ס רק אינם יכולים לערב מחמת שיש גוים שלא שכרו מהם, ג"כ אינם אוסרים, שעכ"פ שאינם יכולים להשתמש מביתם לביהכנ"ס. והחזו"א (צה, יח) חולק על פרט זה, כיון שמצינו (עירובין דף עה:) שאפילו גוי נחשב רגל האסורה ואוסר, הוא הדין ישראל שבחצר הגוי אוסר.

סימן שע"ט

סעיף א. בסעיפים אלו מבואר דין של "בית שער" שחל מחמת העברת הפת של העירוב, כגון שתי חצרות [ובכל אחת דיורים] וביניהם שלשה בתים, יתכן שאף אחד מהבתים לא יצטרך לתת פת, והוא באופן שהחצרות העבירו את פת העירוב דרך הבתים החיצונים לאמצע, נמצא שהאמצעי פטור מדין בית שמניחים בו עירוב, והחיצונים מדין בית שער לבני החצר. וכתב בשעה"צ (סק"א) שאפילו אם בשאר השבוע לא עוברים דרכם, מספיק שעוברים בהם אם יצאו לאכול מפת העירוב.

ויש בזה חידוש, שאפילו בית שער כזה שאין עוברים בו בפועל, אלא אם יצאו לקחת מפת העירוב, ג"כ דינו כבית שער ממש שהעירוב שמניחים בו לא חל. ויש לעיין האם בעל הבית האמצעי חייב לתת להם לעבור דרך ביתו, או שמא יכול לומר לחכות ואני יעביר לך. דלכאורה אדם שהניח עירובי חצרות בביתו אינו צריך לתת לאחרים להיכנס לביתו, רק שלא יקפיד על הפת עצמה. ועיין בזה.

סימן ש"פ

דין ביטול רשות. הנה דין ביטול רשות נאמר כאשר שכח אחד מהשכנים ולא עירב, דהיינו שלא השתתף בפת, דבר זה היה מצוי בזמן חז"ל, ואף בזמן האחרונים שהיו גובים את פת העירוב מכל השכנים וע"י שכל אחד השתתף היה לכולם חלק בפת. הרמ"א כבר כותב שבזמן היותר מאוחר היו גובים פעם בשנה, ולב ב"ד מתנה על הפת שמזכים אותה גם למי שיבוא בעתיד, וגם למי שלא השתתף בגביית הפת.

כיום גם את הגביה הזו שעשו פעם בשנה, כבר לא עושים. ב"ה יש שפע והפת אינה עולה הרבה, ולכן אדם אחד נותן פת עבור כולם ומזכה אותה לכולם. באופן זה לא שייך שיהיה מצב שמישהו שכח ולא עירב, כי ברגע שזיכו את הפת, כולם זכו בה.

והנה כשמזכים את הפת גם עבור השבתות הבאות, צריך לזכות גם למי שיבוא בעתיד, ואם זיכו את הפת והתכוונו עבור הנמצאים בשבת זו, ולשבת הבאה בא אדם נוסף, הרי אין לו חלק בפת, ולכאורה שוב מצאנו אופן שיש אחד שלא עירב. אבל אומר השו"ע (סי' שס"ו ס"ט) שלב ב"ד מתנה שיחול זיכוי הפת גם לאלו שיבואו בעתיד, וביאר המשנ"ב כונתו שמסתמא כל אדם מתכוון לזה כשהוא מכוון להניח לכל השנה. [וכן נקט המשנ"ב להלכה (סי' ש"ע ס"ק נ"ה) וכתב שטוב שיתנה בפירוש].

בכל זאת שייך שיהיה צורך בביטול רשות בזמנינו, והוא באופן שלא עירבו כלל. ומעשה שהיה במשפחה שעשתה שמחה בביתם בשבת, והיא מהמשפחות שמחמירות לא לסמוך על העירוב הכללי אף לילדים. לצורך השמחה הניחו חלק מהסירים על הפלטה בדירה של השכנים, וכשהגיעה שבת נזכרו שלא עשו עירוב פרטי בבנין, ואסור להעביר מדירה לדירה. במצב זה לא היתה להם ברירה אלא לעשות ביטול רשות, שמותר לעשותו אף בשבת עצמה, ולכן פנו לכל השכנים שיבטלו את רשותם.

אבל לפי המבואר בשו"ע ובפוסקים, יש כמה סיבות שקשה לקיים דיני ביטול במציאות המצויה בזמנינו. אחד הדברים הוא, שהביטול מועיל רק אם

מתנת חג לילדים: ניתן להשיג את המשחק המרתק "הרוב קובע!" בדיני "עומד מרובה". בב"ב ובמודיעין עילית - 0548483320

השכנים לא יוציאו מביתם לחדר מדרגות שום דבר, ואם הם אנשים שסומכים על העירוב ומטלטלים ללא העירוב הפרטי שבבנין, צריך לבקש מהם באופן מיוחד שאחרי הביטול לא יוציאו שום דבר. אבל אם הם יוציאו חפץ כלשהו מביתם, באותה שעה מתבטל הביטול רשות שהם עשו, וחוזר האיסור טלטול למקומו. [יש עוד פרטים רבים בדיני ביטול, וכיון שאינו מצוי בזמנינו אין כ"כ אנשים הבקיאים בדיניו, ולכן צריך במקרה כזה לברר היטב אצל מי שבקי גם בהלכות ביטול רשות].

יש עוד מקרה אחד שאנו זקוקים לביטול רשות דוקא, אלא שאי אפשר לקיימו. וזה באופן שיש מחלל שבת בצנעא או תינוק שנשבה, שדעת הרבה פוסקים שדינם כמי שאינו מודה בעירוב המבואר גמ' לעיל (במשנה דף סא: ובגמ' סט.), שאינו מערב אלא רק מבטל רשות. וכיון שאיננו יכולים לבקש ממנו שיבטל רשות, דהיינו שג"כ לא יוציא מביתו שום חפץ, בהכרח אנו סומכים או על דברי החזו"א (סי' פ"ז ס"ק ל"ד) שהם יכולים לערב ואין בזמנינו מי שאינו מודה בעירוב, או שעושים מהם שכירות [גמורה שלא ע"י שכירו ולקיטו] ומועיל לדעת המשנ"ב (סי' ש"פ ס"ק י"ג) שמועילה שכירות בישראל.

דין שכירות מישראל

סעיף ג'. אם אינו רוצה לבטל להם רשותו, אלא להשכירו, יש אומרים שמועיל כמו ביטול, וי"א שאינו מועיל. בסעיף זה מבואר דין מאוד יסודי, שיש בו הרבה נפק"מ למעשה, האם אפשר לעשות שכירות גם מיהודי, ולא רק מגוי. והנה השו"ע דיבר במקרה שהיהודי לא רוצה לערב, כי לא רוצה לשלם את פת העירוב, ובזמנינו לא שייך המקרה הזה, כי בלא"ה אחד מזכה את הפת עבור כולם. אבל נפק"מ במי שאינו מודה בעירוב, שמבואר בסי' שפ"ה שאינו יכול לערב, האם אפשר שהשכירות תועיל להתיר רשותו. ויש בזה שני מקרים, שהם נושאים שונים.

א. באופן שיש אדם שאינו מודה בעירוב ובכל זאת אינו מומר, שבכה"ג דינו כישראל ובכל זאת אינו מערב, כמבואר בשו"ע (סי' שפ"ה ס"א) בדין צדוק. א"כ אפשר לעשות עימו רק ביטול רשות, וכיון שזה בלתי אפשרי בזמנינו לקיים דיני ביטול עם כזה אדם, לכן הפתרון הוא רק ע"י שכירות, וזה יהיה תלוי במחלוקת בשו"ע כאן האם מועיל לשכור מישראל.

אמנם השאלה היא מי בזמנינו נחשב כצדוק, כי אם הוא מחלל שבת בפרהסיא, דינו כגוי כמבואר בשו"ע שם. ואם הוא תינוק שנשבה, לדעת המשנ"ב בשער הציון דינו שצריך שכירות ומועיל בו שכירות. ולדעת החזו"א (סי' פ"ט ס"ק ט"ו) דינו כישראל ויכול גם להיות בעירוב. אלא יש לדון במחלל שבת בצנעא, וכן מסורתי שמחלל בפרהסיא ולא יחלל בפני אדם גדול, שדינם כישראל, ומ"מ הרי מטלטלים בשבת וא"כ הם בגדר אינם מודים בעירוב.

אמנם בספר פתח העירוב ח"ב בדיני מומר (סעיף ה' וח') ביארנו שיש לחלק בזה בין שני אופנים. א. יש מחלל שבת בצנעא מתוך כפירה, שאינו מאמין בדברי חז"ל אלא שמפחד לכפור בגוי, והוא דומה לצדוקי. ב. ויש מחלל בצנעא שמאמין בדברי חז"ל, אלא כופר לתיאבון בתיאוצים שונים, וע"ז נחלקו הפוסקים האם הוא יכול גם לערב, ולא רק לבטל.

ב. בבית מלון, בית הארחה, בית חולים, ובית אבות וכדומה, שיש בהם גוים או מומרים גמורים, וצריך לשכור את רשותם, וקשה לשכור מכל אחד ואחד, ובפרט שהם מתחלפים ובאים חדשים, יש אפשרות לשכור מהמנהל, מכיון שהוא הבעלים [ומצי לסלוקי או להניח חפץ, או להשכיר את המקום לפני שיושכר לבאים, כמבואר בסי' שפ"ב סי"ח], וכתב בספר חכמת הלב (סוף פרק ו') שהשכירות מהמנהל תועיל רק אם הוא עצמו גוי או מומר, משא"כ אם הוא יהודי שומר שבת, הרי זה כשכירות מישראל, שי"א שאינו מועיל. ובשלמא כלפי מי שכבר נמצא עכשיו, הוא יכול להחשב שכירו ולקיטו שלהם, אבל כלפי הבאים בעתיד שהשכירות מדין שהוא בעלים על המקום, א"כ זה שכירות ממנו, והוא ישראל. וכן כתב שם שאי אפשר לשכור ממנהל עבור הבאים בעתיד [לפי שצריך גדרי ביטול כדלקמן].

אבל יש חולקים ע"ז ואומרים שפתרון זה יכול להועיל גם לדעת החזו"א, משום שהשכירות מהמנהל שבאה להתיר דירת גוי שבעתיד, אינה כשכירות מישראל המוזכרת כאן, אלא כשכירות רשות של גוי. וכן מוכח מהחזו"א שמצדד כשיטות שלא מועיל לשכור מישראל ובכל זאת כתב ששוכרים משר העיר להתיר את דירות הגוי שכעת גרים בהם יהודים ואח"כ יגורו בהם גויים. ובאמת החזו"א העיר ע"ז והניח בקושיה, ומ"מ דעת הת"ח בב"ב שעל כרחך יש לזה תשובה ליישב דעת החזו"א, והביאור הוא שאפשר לשכור מעכשיו שיחול בה היתר כלפי דירת גוי שתהיה בה. וזה נחשב שכירות מגוי, כי אינה שכירות להתיר דיבת ישראל.

בעיקר דין שכירות מישראל, כתב השו"ע י"א שמועיל כמו ביטול, וי"א שאינו מועיל. וכתב המשנ"ב שטעם האוסרים משום שלא תקנו שכירות אלא בגוי ולא בישראל, וכתב שהאחרונים חתרו למצוא טעם למה שלא יתקנו שכירות בישראל. מדברי המשנ"ב משמע שהפשטות היא שאותה שכירות שמועילה בגוי, צריכה להועיל בישראל, ומש"כ השו"ע שלמתירים שהשכירות מועילה כמו ביטול, צריך לומר שאין הכוונה לשכירות מיוחדת שיש בה ביטול, [דא"כ גם למתירים השכירות של עכו"ם לא תקנו בישראל], אלא שהמתירים הביאו ראיה מזה שמועיל ביטול, שיועיל גם שכירות, דהיינו שלא צריך דוקא לערב, אלא מועיל להקנות רשותו לאחרים.

אבל בחזו"א (סי' פ"ב ס"ק ט"ו) כתב שאם השכירות מועילה כמו ביטול, צריך שיהיה בה דיני ביטול רשות, עם כל ההגבלות של ביטול, כגון א. צריך לשכור את כל רשותו של הישראל, ולא רק זכות להניח חפץ. ב. צריך לשכור מישראל עצמו, ולא מועיל לשכור משכירו ולקיטו, כשם שאינם מועילים בביטול. ג. אם המשכיר הוציא כליו, בטל השכירות, כמו בביטול רשות. ויש להאריך בזה, וכתבנו בזה בספר "פתח העירוב" דיני שכירות מישראל, ואכמ"ל.

להלכה, כתב המשנ"ב שהאחרונים נוקטים שלכו"ע מועילה שכירות מישראל, וכל המחלוקת היא רק אם אפשר לשכור בשבת, כיון שבישראל השכירות היא עם היתר אמיתי, ולא רק היכר כמו בגוי, ולכן אם שוכר ביום חול, מועילה השכירות לכו"ע. ולפי החזו"א מחלוקת הרא"ש והמהר"ם המובאת בשו"ע היא מחלוקת בעיקר דין השכירות, האם היא מועילה, ומ"מ לא נתבאר בחזו"א אם הוא פסק כרא"ש שמתיר או כמהר"ם שאוסר. ודעת החכמת הלב (שם) שכל דברי החזו"א שהשכירות מועילה עם ההגבלות של ביטול, הם בדעת הרא"ש המתיר, אבל לדעת המהר"ם שאוסר, גם זה אינו מועיל. אבל אחרים סוברים שכוונת החזו"א היא בדעת המהר"ם שאוסר לכן היא מועילה רק עם ההגבלות של ביטול, משא"כ לרא"ש מועילה גם בדרכי השכירות, וכ"כ בשונה הלכות, ובהערות שבמהדורת דרשו סוף הערה 13.

לפ"ז הוראת החכמת הלב שאין אפשרות לשכור מישראל, משום שנוקט כד' החזו"א ובתנאים של ביטול. אבל הרבנים בב"ב מורים שאפשר לשכור מישראל [דהיינו ממנהל כנ"ל], משום שלפי הכרעת המשנ"ב מועיל ביום חול לכו"ע, וגם לפי החזו"א י"ל שלדעת הרא"ש מועיל. וגם שי"ל שכלפי דירת גוי שיהיה בעתיד, מועילה שכירות רגילה וכנ"ל.

סעיף ד'. דין רבים שמבטלים רשותם או יחיד המבטל ליחיד. ענין הביטול הוא שהמבטל נעשה אורח לבני החצר, וזה שייך רק ביחיד המבטל לרבים, אבל אין רבים נעשים אורחים ליחיד, ולא יחיד ליחיד, ולא רבים לרבים. כגון בני חצר רבים שעירבו וביטלו רשותם ליחיד שלא עירב (זה רבים ליחיד), או היו שנים וביטל אחד לחבירו (יחיד ליחיד), או שנים ויותר שלא עירבו וביטלו רשותם לכל בני החצר שעירבו [ואמרו לך ולך כנ"ל בסעיף א'] (רבים לרבים). בכל אופנים אלו הביטול מועיל, אך אינו מתיר למבטל מכיון שאינו נעשה כאורח.

ולכן: המבטל עצמו אסור להוציא בין מביתו ובין מבתי אחרים, [ואפילו קדמו והחזיקו ברשות המבטל, אינו מועיל אלא לענין שלא יאסור אם הוציא (בה"ל ד"ה שאין)], ואלו שביטלו להם מותרים להוציא ולהכניס לביתם ולחצר. ואסורים להוציא מביתו של זה שביטל רשותו [משום שלא ביטל רשות ביתו], אלא אם כן ביטל בפירוש גם רשות ביתו (שו"ע).

דעת המג"א שהמבטל אסור רק להוציא מביתו, אבל להכניס מחצר לבית מותר [שאינו שימוש בחצר ולא נראה כמחזיק ברשותו שבחצר], אבל הרבה פוסקים סוברים שגם להכניס אסור (משנ"ב טז) וכ"ד החזו"א (פח, ו).

בית שיש בו בני בית רבים, נחלקו הפוסקים אם נחשבים כיחיד לענין ביטול רשות, או כרבים, וצריך עיון (בה"ל ד"ה וה"ה).

לפי דינים אלו, כאשר משפחה נקלעה לצימרים במושב שאין בו עירוב טוב, ושכחו לעשות עירוב בין המשפחות [כאשר מדובר במקרה שיש שני דירות שאוכלים בהם], הרי אסור להם להעביר כל דבר מהדירה אל החצר ואל הפרוזדורים שלא עירבו. והפתרון שיכולים לעשות במקרה כזה הוא רק ביטול רשות, שקבוצה אחת תבטל את רשותה [וכדאי גם את רשות הבית שלה, כדי שיוכלו להעביר גם מהבית שלהם לחצר, ולא רק מבית מי שביטלו לו].

ובציור כזה יש לדון האם בני המשפחה המורחבת שאוכלים בבית אחד, נחשבים כרבים שאינם נעשים אורחים, או שמא דירה אחת נחשבת יחיד גם כשיש בה הרבה נפשות. ונפק"מ אם המבטלים נעשים אורחים ויוכלו לטלטל.

בדיני הביטול יש עוד הרבה פרטי דינים שלא התפרשו בפוסקים, כגון מי מתוך המשפחה צריך לבטל, האם אבי המשפחה שכולם טפלים אליו, או שמא הבעל ואשתו. וכאשר מבטלים לרבים, האם כשמבטלים למשפחה אחת נחשב ליחיד או לרבים. האם צריך לפרט לכל בני המשפחה, או שמא מספיק לבטל לאחד מבני המשפחה, או רק לבעה"ב. וצ"ע למעשה.